

POMŮCKA PRO VYCHOVATELE A PASTORAČNÍ PRACOVNÍKY

1

ZRANĚNÍ ZPŮSOBENÁ ZNEUŽÍVÁNÍM

Sestavili

Anna Deodato

P. Amedeo Cencini

P. Gottfried Ugolini

Služba pro ochranu nezletilých při Italské biskupské konferenci

„Zranění jsou nepromlčitelná“

(Dopis Svatého otce Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018)

Kde ke zneužití dochází? Kdy se zjistí? Jaké vlastnosti má? A především, jaké jsou důsledky pro oběť? Na tyto a další otázky se snaží odpovědět tato pomůcka pojatá pedagogickým a popularizačním přístupem, který může pomoci pedagogům a pastoračním pracovníkům při pochopení této strašlivé skutečnosti, jakou je zneužívání. Má nám všem připomenout, že v centru i na začátku každé reflexe a porozumění musí být přijetí, uznání a naslouchání zraněným lidem.

Nově interpretovat, revidovat a přezkoumávat rány a utrpení pocházející ze zneužití moci, svědomí a sexuality, jehož se dopouštějí i zaměstnanci církve, je nutností a úkolem, kterému je třeba se okamžitě věnovat ve všech prostředích a na všech úrovních církve. Vyžaduje revizi a obnovu teologických, duchovních i pastoračních konceptů a kanonického práva, charismat a cílů církevních sdružení, církevních institucí a organizací, řeholních řádů, institutů zasvěceného a apoštolského života, nových forem zasvěceného života, církevních hnutí a různých skupin v církvi.

OBSAH

1 SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

- 1) SEXUALITA JAKO DAR
- 2) FAKT SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

2 VÝZNAM SEXUÁLNÍHO ZNEUŽITÍ

- 1) ZNEUŽITÍ OSOBY
- 2) ZNEUŽITÍ VZTAHU
- 3) NEPLATNOST SOUHLASU V PŘÍPADĚ ZNEUŽITÍ
- 4) ZNEUŽITÍ JE DEFINOVÁNO SUBJEKTIVNÍM PROŽITKEM

3 DEFINICE SEXUÁLNÍHO ZNEUŽITÍ

- 1) PRVKY, KTERÉ DEFINUJÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽITÍ
- 2) ROZLIŠENÍ MEZI SEXUÁLNÍM ZNEUŽÍVÁNÍM BEZ FYZICKÉHO KONTAKTU A S NÍM
 - a) Sexuální zneužívání bez fyzického kontaktu
 - b) Zneužívání s fyzickým kontaktem
 - c) Fyzické kontakty mimovolné a potřebné

4 OBĚTI A MÍSTA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽITÍ

- 1) NEZLETILÍ A ZRANITELNÍ DOSPĚLÍ
- 2) OSOBY ZRANĚNÉ ZNEUŽÍVÁNÍM
- 3) ZNEUŽÍVÁNÍ V RODINĚ A V RODINNÉM PROSTŘEDÍ
- 4) ZNEUŽÍVÁNÍ MEZI NEZLEZILÝMI
- 5) ZNEUŽÍVÁNÍ UVNITŘ CÍRKVE

5 CHARAKTERISTIKY ZNEUŽÍVÁNÍ

- 1) RŮZNÉ FORMY ZNEUŽÍVÁNÍ
- 2) ASYMETRICKÝ VZTAH
- 3) PŘEDPOKLADY PRO ZNEUŽÍVÁNÍ A JEHO NASTARTOVÁNÍ
- 4) PŘÍSTUP SMĚŘUJÍCÍ KE SPOUTÁNÍ OBĚTI
- 5) IZOLOVANOST OBĚTI A POVINNOST MLČENÍ
- 6) ZNEUŽÍVÁNÍ INTIMITY OBĚTI A JEJÍHO NITRA
- 7) ZNEUŽÍVÁNÍ NA INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

6 DŮSLEDKY PRO OBĚŤ

- 1) TRAUMATIZUJÍCÍ PROŽITKY

2) ZNEUŽÍVÁNÍ SE DOTÝKÁ CELÉ OSOBY

3) ZNEUŽÍVÁNÍ ZPŮSOBUJE EXISTENCIÁLNÍ KRIZI

4) NÁSLEDKY ZNEUŽÍVÁNÍ

a) Psychologické následky

b) Fyzické následky

c) Psycho-sociální následky

d) Behaviorální následky

e) Duchovní následky

7 OSOBA ZNEUŽÍVAJÍCÍHO

1) PROFIL ZNEUŽÍVAJÍCÍCH OSOB

2) PORUCHY SEXUÁLNÍ ORIENTACE

3) AFEKTIVNÍ NEZRALOST A PORUCHY OSOBNOSTI

4) OD OSOB ZNEUŽÍVANÝCH K OSOBÁM ZNEUŽÍVAJÍCÍM (OD OBĚTI K AGRESOROVÍ)

5) FAKTORY ZPŮSOBUJÍCÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

a) Existenciální prázdnota a kompenzace

b) Příčiny zakořeněné v hloubi osobnosti

8 VÝZNAM ZNEUŽÍVÁNÍ V DNEŠNÍ CÍRKVI

1) PŘEKONAT OMEZUJÍCÍ A OBRANNOU INTERPRETACI

2) OTEVŘENOST PRO SYSTÉMOVOU INTERPRETACI

3) ODVAHA PRO PRAVDU

4) ÚLOHA CÍRKEVNÍHO SPOLEČENSTVÍ

5) POHORŠENÍ NĚKOLIKA, PRŮMĚRNOST MNOHÝCH

6) SYSTÉMOVÉ FAKTORY

9 OCHRANA OBĚTÍ A PREVENCE ZNEUŽÍVÁNÍ

1) POZORNOST VŮČI OBĚTI MÁ ABSOLUTNÍ PRIORITY

2) OD DEFENZIVNÍHO JEDNÁNÍ KE ZODPOVĚDNÉMU A TRANSPARENTNÍMU STYLU

3) KULTURA DIALOGU A PREVENCE

4) PŘIJETÍ OBĚTÍ A NASLOUCHÁNÍ JIM

5) PRO KULTURU KOMPLEXNÍ PREVENCE A PREVENCE PROSTŘEDÍ

10 ROZLIŠOVÁNÍ A FORMACE JAKO PRVNÍ A TRVALÁ PREVENTIVNÍ ČINNOST

1) POZORNĚJŠÍ A PEČLIVĚJŠÍ ROZLIŠOVÁNÍ

2) STRUKTURÁLNÍ PROBLÉMY OSOBNOSTI

3) VŠEOBECNÝ PRINCIP ROZLIŠOVÁNÍ

4) INDIKACE TÝKAJÍCÍ SE CHOVÁNÍ

- a) Zmatený vztah k vlastní identitě a sexualitě
- b) Autorita jako moc
- c) Problémy spojené s nízkým sebeoceňováním

5) FORMAČNÍ PROCESY A VÝVOJOVÉ UZLY

6) INTEGRACE SEXUALITY

7) POZITIVNÍ ZNAKY INTEGRACE SEXUALITY

8) CELIBÁT PRO KRÁLOVSTVÍ A KVALITA VZTAHŮ

9) TRVALÁ FORMACE

- a) Na individuální rovině
- b) Na skupinové rovině
- c) Životní styl
- d) Není-li trvalá formace, existuje trvalá frustrace

NASLOUCHAT ZÁVAŽNÉMU UTRPENÍ

„Trpí-li jeden úd, trpí s ním všechny ostatní údy“ (1 Kor 12,26). Tato slova svatého Pavla silně zaznívají v mém srdci, když znovu konstatuji utrpení, které zažívá mnoho nezletilých v důsledku sexuálního zneužívání, zneužívání moci a svědomí, spáchaného značným počtem duchovních a zasvěcených osob. Je to zločin, který způsobuje hluboké rány bolesti a bezmocnosti, především u obětí, ale také v jejich rodinách a v celém společenství, ať už věřících nebo nevěřících. Při pohledu do minulosti nebude nikdy dostačující to, co se udělá, abychom požádali o odpuštění a snažili se napravit způsobené škody. Při pohledu do budoucnosti nikdy nebude dostačující to, co se udělá, aby se uvedla do života kultura schopná zabránit nejen dalšímu opakování takových situací, ale i tomu, aby se nenacházel ani prostor pro jejich zakrývání a přetrvávání. Bolest obětí a jejich rodin je také naší bolestí, a proto je naléhavé znovu potvrdit náš závazek k zaručení ochrany nezletilých i zranitelných dospělých.“

(Dopis Svatého otce Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018)

1) SEXUALITA JAKO DAR

V křesťanském vidění je lidská osoba stvořena k obrazu a podobě Boží, což utváří její důstojnost jako muže i ženy; oceňuje se různost i vzájemnost, protože muž a žena jsou stvořeni jeden pro druhého, k následování Boha Otce, který je pro člověka vším.

Sexualita je zároveň darem a úkolem, který prostupuje celým rozvojem osobnosti a schopnostmi navazování vztahů s jinými i s tím Jiným; umožňuje přijímat a oceňovat rozmanitost druhého jako někoho odlišného ode mne, aniž bych ho musel uzpůsobovat podle sebe. Takto žitá sexualita dovoluje vytvářet vztahy skutečně komplementární a ohleduplné. Je tím, co dodává energii životu i každému vztahu: je Božím požehnáním!

V zájmu zachování lidské a křesťanské hodnoty sexuality byly v průběhu času stanoveny morální normy sloužící dobru člověka na úrovni jednotlivce i společenství. V dějinách křesťanství se občas objeví riziko, že tyto normy jsou idealizovány a absolutizovány, že téměř nahradí hodnoty samotné sexuality nebo je učiní druhořadými; končí to tím, že pohled na sexualitu se redukuje na čistě morální chování, chápané jako řada impulsů, které je třeba s obtížemi ovládat, a jako oblast života, v níž je každý přestupek považován za těžký hřích, jenž má být potrestán přísnými sankcemi.

Tato omezená interpretace někdy vedla k většímu zdůrazňování zákazů než krásy sexuality; jejího aspektu spíše negativního oproti daru získanému shůry, což podporuje nedůvěřivý přístup křesťanů, řeholníků i kněží k sexualitě jako takové.

2) FAKT SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

Sexuální zneužívání nezletilých a zranitelných osob je jevem přítomným už od počátku lidstva. Ve všech kulturách a náboženstvích bylo a je považováno za tabu a zároveň je hodnoceno jako závažný přečin. Ve Starém zákoně hovoří zkušenost Božího lidu o Boží solidaritě a lásce k jeho lidu a k dobru všech. Zdůrazňuje se zejména jeho přednostní volba pro vdovy, chudé a sirotky.

V Novém zákoně Ježíš porušuje tradiční normy a schémata týkající se nemocných, žen a dětí. Přijímá ty nejmenší a staví je do centra svého poslání jako vzor pro ty, kdo hledají Boží království, a tak koná revoluční gesto vzhledem k podřadnému postavení, jehož se dětem v dobové kultuře dostávalo. Ježíš se představuje jako strážce a ochránce dětí a varuje každého, kdo by jim ublížil: „Kdo by svedl ke hříchu jednoho z těchto nepatrných, kteří věří ve mne, pro toho bylo by lépe, aby mu dali na krk mlýnský kámen a hodili ho do moře.“ (Mk 9,42).

1) ZNEUŽITÍ OSOBY

Abychom pochopili, co sexuální zneužívání znamená a co se při něm děje, je třeba se zaměřit na jeho genezi a dynamiku. Ke zneužívání vždy dochází v asymetrickém vztahu mezi dospělým a nezletilou osobou nebo osobou zranitelnou kvůli její psychické struktuře nebo stavu slabosti a křehkosti, ve spojitosti s její momentální životní situací.¹ Tento vztah proto nelze nikdy definovat jako rovnocenný právě kvůli mocenským rozdílům, které jej charakterizují a utvářejí.

Dynamika a skutek zneužití se nikdy netýkají pouze jedné dimenze osoby, neovlivňují a neporušují pouze dimenzi fyzickou, ale vždy poškozují osobu v její celistvosti a důstojnosti. Společně se zneužitým člověkem prožívá negativní a bolestné zkušenosti i jeho rodinné, společenské a církevní zázemí, kde ke zneužívání došlo a dochází.

Zneužití moci, svědomí a sexuality proto nelze nikdy omezit na dvě osoby nebo na počet osob, jichž se přímo dotýká, to znamená na oběti, ale působí škodu, poranění a pohoršení celému rodinnému, společenskému a církevnímu prostředí, kde je tento zločin spáchán.²

2) ZNEUŽITÍ VZTAHU

Každé zneužití vždy probíhá ve vztahovém rámci, ve vztahu založeném na vzájemné důvěře, která je vážně a nenapravitelně zrazena a zraněna.

To, co podporuje a posiluje pohnutku ke zneužívání, je obvykle moc, kterou jeden člověk vykonává nad druhým, a to až do té míry, že ponižuje jeho důstojnost a redukuje ho na předmět, který lze použít k uspokojení vlastních potřeb. Zneuživatel tuto moc uplatňuje využíváním nadřazenosti, která se může pojít s věkem, rolí a autoritou z toho vyplývající, ale také s jeho slávou, jeho prestiží, způsobem leadershipu, včetně duchovního a charismatického. Má sklon manipulovat se svými podřízenými díky své vlastní schopnosti a inteligenci nebo jiným darům, dokonce i za pomoci účelově používaného a s prohnáním zkreslovaného Božího slova a náboženských hodnot a v případě potřeby i s využitím své fyzické zdatnosti.

Tyto vlastnosti, konkrétně se projevující ve stylu výrazně manipulativní síly, uvádějí submisivního člověka (nezletilou nebo zranitelnou dospělou osobu) do situace závislosti, při níž má oběť tendenci k jejímu pasivnímu a nevědomému snášení, ztrácí svou schopnost kritičnosti a potřebné povědomí, aby se distancovala od toho, co se děje, a netrpěla tím. Zneužívající vytváří vztahový kontext, který již nerespektuje hranice druhého, podřizuje ho své vlastní nadvládě, a právě tím posiluje předpoklady pro zneužívání.

¹ „Pro potřeby předkládaných směrnic se rozumí:

a) Nezletilý: každá osoba ve věku nižším než osmnáct let nebo ve věku postaveném zákonem tomu naroveň.

b) Osoba zranitelná: každá osoba ve stavu nemoci, fyzicky nebo psychicky vadná, zbavená osobní svobody, což fakticky, i příležitostně, omezuje její schopnost chápat nebo něco chtít nebo jakkoli odolávat příkoří“ (apoštolský list ve formě „motu proprio“ papeže Františka *Vos estis lux mundi*, Vatikánský městský stát, 7.května 2019).

² „Zneužití ... je zločin, který způsobuje hluboké rány bolesti a bezmoci především obětem, ale i jejich rodinným příslušníkům a celému společenství, věřícím i nevěřícím“ (papež František, *Dopis Božímu lidu*, 20. srpna 2018).

Hranice, které je třeba respektovat, a projevy blízkosti a náklonnosti, které jsou povolené a přijímané, se mohou lišit podle jednotlivých kultur, nicméně v každé kultuře je sexualita považována za intimní součást člověka, za to, co je chráněno přirozeným citem pro cudnost a co nikdo zvenčí nemůže bez souhlasu druhého narušovat.

3) NEPLATNOST SOUHLASU V PŘÍPADĚ ZNEUŽITÍ

V případě nezletilé osoby neexistuje adekvátní a skutečná schopnost poskytnout souhlas s návrhy zneužívajícího. I kdyby nezletilý svůj verbální nebo neverbální souhlas vyjádřil, pro možnost vyloučit zneužití ho nelze považovat za relevantní, jelikož odpovědnost za něj vždy zůstává na straně zneužívající osoby.

4) ZNEUŽITÍ JE DEFINOVÁNO SUBJEKTIVNÍM PROŽITKEM

Každý, kdo zneužívá nezletilou osobu nebo osobu ve stavu dočasné nebo trvalé zranitelnosti, využívá manipulace a nadvlády tak, aby s touto osobou zacházel jako s předmětem, který může vlastnit a používat ho pro vlastní prospěch. Různé sexuální aktivity, do nichž je oběť zapojena, nejsou vždy charakterizovány výslovným násilím, nicméně i tak jsou vždy výrazem násilí. Stejně jako ne všechna nemorální chování mají trestní závažnost, ale zneužívanému vždy způsobují negativní důsledky.

Mělo by se vždy pamatovat na to, že skutečné zneužití určují nejen objektivní kritéria daná platnými pravidly, ale i subjektivní prožitek, utrpení a následky, které přetrvávají v životě člověka, jenž se stal obětí.

1) PRVKY, KTERÉ DEFINUJÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽITÍ

Stále ještě neexistuje univerzální definice sexuálního zneužívání; je to způsobeno kulturními rozdíly a normami stanovenými jednotlivými státy, které ztěžují standardizaci kritérií, a to i vědecky.

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje sexuální zneužívání v souvislosti s trýzněním dětí takto: „Zneužíváním nebo trýzněním dětí jsou všechny formy fyzického a / nebo emocionálního týrání, nedostatečné péče nebo zanedbávání léčby, jakož i sexuálního a jiného využívání, které v rámci vztahu odpovědnosti, důvěry nebo moci skutečně nebo potenciálně poškozují u dítěte jeho zdraví, schopnost přežít, vývoj nebo důstojnost.“

WHO rozlišuje mezi fyzickým, sexuálním, emocionálním nebo psychickým zneužíváním a zanedbáváním péče, přičemž sexuální zneužívání definuje jako „zapojení dítěte do sexuálních aktivit, kterým plně nerozumí, s nimiž není schopno souhlasit nebo pro něž nezletilý dosud nedosáhl přiměřené úrovně rozvoje, anebo takové činy, které porušují zákon či společenská tabu. Nezletilí mohou být sexuálně zneužíváni jak dospělými, tak jinými nezletilými, kteří z důvodu svého věku nebo úrovně vývoje jsou vůči oběti v pozici odpovědnosti, důvěry nebo moci.“³

Definice Bangeho a Deegenera trvá na důležitém kritériu, jímž je souhlas: „Sexuální zneužívání dětí se týká jakéhokoli sexuálního jednání, které je páčáno na dítěti nebo před ním proti jeho vůli nebo s nímž dítě není schopno vědomě souhlasit kvůli své fyzické, mentální, kognitivní nebo jazykové nižší úrovni. Násilník využívá své mocenské a autoritní postavení k uspokojení svých vlastních potřeb na úkor dítěte.“⁴

2) ROZLIŠENÍ MEZI SEXUÁLNÍM ZNEUŽIVÁNÍM BEZ FYZICKÉHO KONTAKTU A S NÍM

Pro celkové porozumění jevu sexuálního zneužívání je třeba brát v úvahu rozdíl mezi činy s fyzickým kontaktem nebo bez něj.

a) Sexuální zneužívání bez fyzického kontaktu

Zvláštní pozornost vyžadují skutky bez fyzického kontaktu, protože často nejsou považovány za sexuální zneužívání, i když jím jsou nebo mohou být. Uvádíme několik příkladů k pochopení jejich závažnosti: řeči, které narážejí na sexualitu, aby vyvolaly zvědavost nebo zájem; v těchto případech jde o verbální obtěžování směřující ke zneužívání s přímým zapojením nezletilého. Stejně tak by se za sexuální zneužívání měl považovat i posměch a ponižování nezletilých, týkající se jejich sexuální totožnosti, což se děje prostřednictvím verbálních nebo neverbálních komentářů jako jsou: pohledy, gesta, postoje, pomrkávání, ale také panovačná přítomnost nebo vtíravá blízkost, která má tendenci ovládat a napadat život oběti, uvádí ji do rozpaků a obtěžuje ji. Manipulace, podněcování nebo nucení nezletilých ke svlékání, dotýkání se nebo k provádění autoerotických úkonů v přímé nebo nepřímé přítomnosti dospělého je variantou voyeurismu, vážným projevem neúcty k druhé osobě a způsobováním újmy.

³ WHO, *Zpráva o násilí a zdraví ve světě*, 2002.

⁴ Dirk Bange, Günther Deegener, *Sexueller Mißbrauch an Kindern*, Beltz, J, 1996.

K tomu všemu může docházet také na sociálních sítích, jak prostřednictvím přímých verbálních kontaktů, tak i a prostřednictvím zpráv a / nebo obrázků. Internetová komunikace kromě toho umožňuje prezentovat se pod virtuální identitou, která maskuje skutečnou osobu a dává volný průběh jejím instinktům bez okamžitého rizika, že bude člověk identifikován.

Předvádění pornografického materiálu (obrázky, texty, filmy atd.) nezletilým osobám je sexuálním zneužíváním, stejně jako exhibicionistické úkony za přítomnosti nezletilých, a to jak v reálném životě, tak i na síti. Formou zneužívání je také šíření dětské pornografie nebo kompromitujících obrazů za účelem vydírání nebo obchodování. K sexuálnímu zneužívání bez fyzického kontaktu kromě toho patří i lákání a / nebo nucení nezletilých k prostituci a sexuálnímu vykořisťování, k exhibování jejich těla pro získávání obrázků na web, shromažďování, výměna a produkce dětské pornografie.

b) Zneužívání s fyzickým kontaktem

Sexuální zneužívání je obecně spojováno s činy zahrnujícími fyzický kontakt. To se může dít různými způsoby a na různých stupních. Může to spočívat v blízkosti, která zpočátku nevzbuzuje podezření, ale má tendenci stát se záluďnou a přehnanou. Neustálá snaha přibližovat se až k dosažení fyzického kontaktu, a to i prostřednictvím zjevně neškodných gest, se může projevit různými způsoby: držet ruce druhého po dlouhou dobu ve svých vlastních, sedět po dlouhou dobu velmi blízko k nezletilému, nosit nezletilého v náručí a líbat ho nebo uplatňovat jiné formy opakovaného fyzického kontaktu. Takové chování se stává nebezpečným, čím více směřuje k promyšleným a úmyslným činům se stále větším fyzickým kontaktem, čímž se úmysl zneuživatelé stává stále zřejmější.

Akty s fyzickým kontaktem zahrnují veškeré úmyslné invazivní doteky na těle druhého, na oblečení i pod ním, zvláště jeho intimních partií, erotogenních zón, prsou, mezi stehny, tříselných oblastí, genitálií, zadku atd.

Dalšími formami fyzického kontaktu jsou objetí, hlazení a polibky na všechny části těla. Zneužívající osoba vyzývá, provokuje nebo požaduje, aby nezletilá osoba na ní prováděla všechny tyto formy fyzického kontaktu; to jasně ukazuje zneužití moci nad svědomím a jednáním nezletilé osoby.

A posléze k sexuálnímu zneužívání s fyzickým kontaktem dochází při všech formách sexuálních vztahů, které zahrnují všechny pokusy nebo završené úkony vaginální, anální nebo orální penetrace penisem, prsty nebo jinými předměty. Patří sem také všechny kontakty z úst do úst, mezi ústy a genitáliemi, konečníkem nebo něčím jiným.

c) Fyzické kontakty mimovolné a potřebné

Je třeba rozlišovat mezi fyzickými a nefyzickými kontakty v situaci sexuálního zneužívání, jak jsme je viděli, a mimovolnými fyzickými kontakty zahrnujícími „nevinné“ a zcela neúmyslné, příležitostné a zběžné chování dospělých vůči nezletilým. Pokud by k něčemu takovému došlo a jakmile si dospělý uvědomí rozpaky nezletilého, toto nedorozumění má a musí být vyjasněno co nejdříve transparentním, přímým a výslovným způsobem, s taktem a jemností, aby se nezletilý uklidnil a necítil se rozrušený.

Z toho, co bylo popsáno, musí být dále vyloučeny všechny fyzické kontakty nezbytné pro jakékoli ošetření, pomoc nebo zásah v nouzových situacích. Pokud je to možné, tyto činnosti by měly být prováděny odborně a odpovědně kvalifikovanými a kompetentními osobami a měly by být transparentně vysvětleny nezletilému i ostatním přítomným. V nouzových situacích lze požádat lidi

stejného věku a pohlaví o vykonání toho, co je třeba, poté to vysvětlit nezletilému, pokud možno jej zapojit a umožnit asistenci i dalším osobám. Tímto způsobem je zaručen první informovaný souhlas, respekt k důstojnosti člověka a transparentnost zásahu první pomoci.

1) NEZLETILÍ A ZRANITELNÍ DOSPĚLÍ

Nezletilí jsou ti, kteří ještě nedovršili 18 let, a proto se ocitají v situaci, kdy zatím nejsou plně schopni vědomě, svobodně a odpovědně rozhodovat o svých činech a reagovat na činy ostatních.

Zranitelnou dospělou osobou je člověk obojího pohlaví, který sice dosáhl plnoletosti, avšak není schopen rozhodovat vědomě, svobodně a zodpovědně o svých činech a hodnotit jednání ostatních, a to z důvodu dočasných nebo trvalých omezení psychické nebo fyzické povahy.

2) OSOBY ZRANĚNÉ ZNEUŽÍVÁNÍM

Obecně lze říci, že mezi nezletilými jsou všemi formami zneužívání více ohroženy ženy než muži. Stejně tak jsou vysoce ohroženy děti a lidé s tělesným, mentálním, kognitivním nebo behaviorálním postižením, zejména v zařízeních pro ně vyhrazených.

Zneužívanými osobami mohou být nezletilí s problémy vzniklými v důsledku traumatu utrpěného před zneužitím, osoby s nízkým sebevědomím, psychicky a fyzicky zranitelné, s rodinnými situacemi postrádajícími citovost, konfliktními, chaotickými, autoritářskými a patologickými, které často vedou k izolaci, vyloučení, opuštěnosti a zanedbávání; a takovými, které podporují silnou psychologickou a duchovní závislost na dospělých pečovateli, ať už laických nebo řeholních, mužích nebo ženách. Dnes však mezi zneužívanými nacházíme i nezletilé s normálním rodinným zázemím a s dobrým sebevědomím a zabezpečením, asertivitou, inteligencí a soutěživostí.

3) ZNEUŽÍVÁNÍ V RODINĚ A V RODINNÉM PROSTŘEDÍ

Rodina a prostředí širší rodiny jsou ve skutečnosti místy s nejvyšší mírou zneužívání. Tento závažný fakt je výzvou pro veškerou pastorační rodinu, a především pro kvalitu vzdělávacích programů určených pro samotné rodiče v rámci stálé formace. Tváří v tvář této dramatické skutečnosti je potřebná kritická a správná reflexe sexuality a sexuální identity, afektivity, integrace agresivity, stylu a způsobu života a vztahu dospělých, kteří zastávají roli autority a nesou její tíhu, a také reflexe vzdělávacích kontextů, při nichž se pastorační zabývá těmito tématy a stanovuje cesty, po nichž je třeba jít. Zvláštní pozornost by se měla věnovat rozdílné dynamice moci, která je vlastní obsahu a procesu rozhodování v rodinném, společenském a církevním prostředí.

Ukazuje se jako absolutně nutné znovu představit specifickou důležitost ženskosti a mužskosti, vzácnou komplementární funkčnost otce a matky při výchově, spolu s hodnotami vztahu, doprovázení, výchovy, se zvláštním zřetelem na přechod z pre-adolescenci k adolescenci. Stejně důležité a naléhavé je inteligentní vzdělávání v používání sociálních médií a kontaktů vytvářených na síti.

4) ZNEUŽÍVÁNÍ MEZI NEZLEZILÝMI

Ke zneužívání mezi nezletilými osobami může docházet z důvodu nadřazenosti kvůli věku, zkušenostem, fyzickým silám nebo v důsledku psychických nebo duševních poruch, různých forem emoční a vztahové nezralosti nebo v situacích úpadku osoby nebo prostředí. Případně může nastat z

důvodu odplaty, konkurence, pro potvrzení nebo vyzkoušení vlastní sexuální identity, aby byl člověk přijat skupinou nebo převzal vládu nad ní nebo nad některými jejími obzvláště problematickými členy, ale také jednoduše proto, aby napodobil a vyrovnal se tomu, co vidí na síti nebo v hromadných sdělovacích prostředcích či z obyčejné zvědavosti. Závažnost zneužívání a jeho těžké důsledky se rozhodně neztrácejí tváří v tvář motivacím a činům, které by se mohly zdát banální.

5) ZNEUŽÍVÁNÍ UVNITŘ CÍRKVE

Zneužívání nezletilých a dospělých se uvnitř církve mohou dopouštět členové duchovenstva nebo řeholních kongregací a institutů zasvěceného života, tedy kněží, trvalí jáhni, řeholníci, řeholnice a zasvěcené osoby. Kromě toho je třeba zahrnout sem i laiky: učitele náboženství, vedoucí církevních institucí a vzdělávacích struktur nějak spjatých s církví, osoby činné při pastoraci jakými jsou kostelníci, lektoři, mimořádní služebníci eucharistie, ředitelé kúrů, katecheti a katechetky, držitelé různých funkcí při pastoračních aktivitách, trenéři nebo animátoři sportovních týmů spojených s farnostmi nebo řeholními institucemi, pedagogové při pastoraci mládeže různých věkových skupin, vedoucí mládežnických organizací, liturgických skupin, hnutí a nových komunit, dobrovolnických sdružení spojených s církví. Ohrožené jsou především instituce s vedením naprosto vázaným na jednu osobu (v nichž není respektováno pravidlo pravidelného a demokratického nahrazování autorit) nebo instituce, v nichž funguje patriarchálně-matriarchální, silně autoritářská, ideologická a fundamentalistická zákonitost. Existují však také instituce opačné tendence, v nichž se úlohy vedení a formace nejdí dostatečně jasně, ani nemají jasné apoštolské cíle. Jedná se o dva extrém, které zakrývají transparentnost a zabraňují tomu, aby se ukázaly, a tedy i řešily jakékoli situace podezření na případné zneužití i skutečné zneužití moci, svědomí a sexuality nebo ta zneužití, ke kterým již došlo a systém je skrývá.

K většině zneužívání došlo a dochází v církevních institucích, jako jsou internáty, školy, rekreační zařízení, léčebny a prázdninové domy, kterým rodiče svěřili své děti s maximální důvěrou, a věří, že jsou tam v bezpečí a chráněni. Tyto instituce nastolují poměry a příležitosti pro soužití o určité stabilitě, aniž by vzbuzovaly zvláštní podezření.

Některé nedávné výzkumy ukázaly, že v církevním prostředí bylo zneužíváno více mužů než žen. Ale také dospělí utrpěli zneužití od kněží, řeholníků a řeholnic a dalších církevních spolupracovníků. Jedná se o zneužívání velmi odlišné od sexuálního zneužívání nezletilých kněžími a církevním personálem. Je však stejně závažné, zejména ve všech jeho výrazech, zvláště pak jde-li o zneužívání ze strany nadřízených vůči osobám, které zastávají podřízenou roli, jako jsou mladí nebo dospělí ve formaci, anebo zneužívání ze strany duchovních a církevních spolupracovníků vůči zranitelným dospělým.

Zneužívání se dále týká všech víceméně skrytých forem podmiňování, ovládnutí a svévolnosti i provinilého a represivního chování ze strany duchovních a církevních spolupracovníků k dospělým, kteří se nacházejí vůči nim v podřízeném postavení, protože jsou ve formaci, nebo se k nim obracejí pro duchovní doprovázení nebo pro svátost smíření, aby je požádali o pomoc, nebo kvůli jiným pastoračním potřebám nebo službám.

1) RŮZNÉ FORMY ZNEUŽÍVÁNÍ

Je velmi důležité uvědomit si, že sexuální zneužívání je obvykle posledním článkem v řetězci zneužívání druhého člověka: zneužívání jeho sensibility a jeho svědomí, jeho svobody a jeho citů, jeho voleb a jeho úsudků. Přesně z tohoto důvodu mluvíme o zneužívání vztahů, důvěry, role, moci nebo o zneužívání verbálním, emočním, fyzickým, psychickým, sexuálním a také duchovním.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat tomu, co se nazývá emoční zneužívání: zahanbovat, vysmívat se, pohrdat, ukazovat výhrušná gesta. U zneužívajících je emoční zneužívání vždy přítomno spolu s citovým vydíráním, které má velký dopad na nezletilé a zranitelné osoby: zvýhodňování člověka prostřednictvím darů a preferencí různého druhu, sdělování tajemství, udržování ovládajících vazeb. Tato forma, která je již výrazem zneužití moci, může jít ruku v ruce s fyzickým a sexuálním zneužíváním a v každém případě je s ním v souzvuku.

Je třeba také zdůraznit, že při sexuálním zneužívání se vždy uplatňuje určitá forma násilí, vyjádřená přímo či nepřímo, pasivně nebo aktivně; často se také pojí s postoji vyjadřujícími násilí, jako je trýznění, zanedbávání, pohrdání, určitý sadismus, ponížení těch nejslabších a nejzranitelnějších do stavu otroctví.

Je nutné připomenout, že narušení intimity je vždy vážným činem a má velmi citlivé dopady na integritu osoby, bez ohledu na to, zda se jedná o provinění podle kanonického a / nebo občanského práva.

2) ASYMETRICKÝ VZTAH

K jakékoli formě zneužívání dochází mezi lidmi v asymetrickém vztahu. Vztah nerovnosti, který se může negativně vyvinout ve vztah manipulace a moci, je způsoben nadřazeností dospělého jako takového vůči nezletilému nebo roli autority, kterou daná osoba zastává ve vztahu k osobám v nižším a závislém postavení.

Zneužívání patří do procesu podlomení a přeměny legitimní autority ve zvrácenou dynamiku moci, nadřazenosti, vlastnění a nadvlády nad jednou nebo vícerymi osobami, které se nacházejí v situaci existenční zranitelnosti a závislosti.

Z tohoto důvodu se sexuální zneužívání postupně přibližuje a je připravováno. Předchází mu soubor činů a rozhodování zakořeněných v psychodynamice zneužívajícího či zneužívající, ve zkráceném nebo vymyšleném poznání v jeho fantazii, které se poté vykonává naživo s cílem vybranou obět připraviv, ovlivnit, ovládnout a uvést do stále větší závislosti.

3) PŘEDPOKLADY PRO ZNEUŽÍVÁNÍ A JEHO NASTARTOVÁNÍ

Dynamika sexuálního zneužívání zahrnuje tři fáze: předpoklady, které vedou zneužívajícího k plánu na zneužívání, kroky k jeho nastartování a vykonání skutku zneužití.

Na začátku plánu zneužití, i když není jako takový vnímán a rozpracován, existují fantazie frustrovaných potřeb čekající na uspokojení, otevřené rány hluboko v člověku, skryté touhy, které

nikdy nebyly vyjádřeny ani zakázány, spolu s emocemi a pocity, jež živí myšlenky, narcistické záměry a očekávání, která však na morální a psychologické úrovni daný subjekt příliš nerozrušují.

Ve fantazii jsou rozpracovány a vytvořeny situace, které umožňují uspokojující zážitky a eroticko-genitální vzrušení spojené s explicitními činy s nezletilými nebo podřízenými. Jedná se o chabé kompenzace, které nemohou subjektu poskytnout trvalé uspokojení nebo stabilní rovnováhu. V každém případě neustálý návrat k fantasiím stimuluje rozhodnutí přejít od zážitků vnímaných v představách k jejich konkrétnímu uskutečnění.

Zároveň s tím svědomí postupně ztrácí svou funkci orgánu morálního hodnocení a úsudku ve světle zvolených hodnot a ideálů nebo založených prostě na účtě k druhému člověku. Přitom je citlivost stále méně přitahována touhou milovat podle Božího srdce.

Jednotlivec dospívá k tomu, že si udělí svolení k přechodu od fantazie k realitě, počínaje neškodnými gesty, která u ostatních nezbuzují znepokojení nebo která zdánlivě vyjadřují jen dobré a upřímné city, přijetí a náklonnost.

Jakmile jsou překonány prvky vnitřní zábrany, je nutné překonat i ty vnější, to znamená vybudovat kolem sebe a potenciální oběti příjemné, přátelské, uklidňující a ochranné prostředí. Svými manipulativními schopnostmi je kněz nebo zasvěcená osoba schopna přesvědčit rodinné, společenské a církevní prostředí o své důvěryhodnosti, aby od počátku odstranila jakékoli pochybnosti a podezření o sobě a o svých záměrech.

Nakonec musí překonat už jen odpor oběti a vytvořit s ní silné a exkluzivní pouto prostřednictvím zvláštních pozorností, jako jsou dary, podpora, privilegia, mimořádné nákupy, exkluzivní pozvánky, podmanivé sliby atd. Tím se vytvoří výlučný vztah, jehož cílem je chytit oběť do pasti a uzavřít jí každou únikovou bránu a každou možnost hledání pomoci, jak se od tohoto vztahu osvobodit.

Důležitý aspekt dynamiky zneužívání se týká vyumělkované taktiky používané vůči předpokládané oběti. Zneužívání je složitý proces, který ze strany zneužívající osoby vyžaduje inteligenci a čas. Jeho nejnáročnější a nejdělicatnější součástí je lákání oběti (označované výrazem „grooming“). Specifickým prvkem tohoto procesu je úmysl zneužívatele vybrat a nalákat možnou oběť tím, že se jí začne dvořit a postupně ji stále více váže na sebe. Takovým postupným přibližováním se naváže preferenční a specifický vztah s obětí, která je stále více izolována od okruhu svých obvyklých každodenních vztahů.

Takový vztah se upevňuje také použitím řady výlučných postupů, jako je například starostlivá a zdánlivě nezištná pozornost, mimořádná ochota starat se o tuto osobu, jedinečná schopnost vytvořit vztah mezi těmito dvěma jako něco neuvěřitelně krásného, o čem by se však nikdo neměl dozvědět („toto je tajemství, které existuje mezi námi, nikomu o tom neříkej!“); ale vše je poznamenáno postojem zřejmé manipulace.

Zneužívající si vybírá oběť hlavně na základě míry zranitelnosti nebo závislosti dané osoby, ale především – jako dokonalý narcis, který vždy staví do centra sebe – tak, aby získal jistotu skrze systematickou mocenskou hru, v níž hrají ústřední roli citová manipulace a zasahování do každodenního života oběti.

4) PŘÍSTUP SMĚŘUJÍCÍ KE SPOUTÁNÍ OBĚTI

Jakmile je dosaženo určité míry důvěry, zneuživatel začne aktivovat některé testovací rituály, aby si ověřil, že vytvořená blízkost a vazba je skutečná a spěje k takové závislosti, jakou si umínil, a že pouto s potenciální obětí je natolik pevné, že pasivně přijímá první nepozorovatelné úmyslné přestupky.

Zatímco se zneuživatel ujišťuje o stabilitě vztahu, sleduje svůj cíl, přičemž vždy pamatuje na okolí potenciální oběti. K emocionální blízkosti a společenské podpoře se postupně přidávají slovní narážky, příležitostné a hravé fyzické dotyky, předcházející tomu, než se zneuživatel stále cíleněji začne posunovat k nevhodnému chování.

Aby se zabránilo podezření a vměšování třetí strany, ti, kdo manipulují s nejzranitelnějším člověkem, vždy do svých plánů zapojují prostředí a zatemňují vnímání lidí oběti nejbližších a nejrelevantnějších, s cílem vzbudit dojem a uznání, že jsou spolehlivými osobami. Tímto způsobem zneužívající postupně vytváří kolem oběti uzavřený a prakticky neproniknutelný kruh a stává se pro ni jedinou referenční osobou. To mu umožňuje vykonávat nad ní stále větší moc. Svádění a ovládnutí jsou typickým vztahovým, afektivním a emocionálním rejstříkem pro uvěznění oběti.

Pro člověka nacházejícího se v takovém kruhu je obtížné rozlišit, k čemu ve vztahu a také při konkrétních gestech dochází. Je silně dezorientovaný a nic si neuvědomuje; proto v této fázi není neobvyklé, že zneužívající osoba podá oběti alkohol nebo drogy, aby ji učinila svolnou k dosažení svých záměrů. Na jedné straně ji svádí, na druhé ji ovládá; ve skutečnosti ji stále více využívá jako svůj majetek.

Takové manipulativní činy a triky vytvářejí v hlubinách člověka silnou rozpolcenost s následným zmatkem a emocionálním a kognitivním rozkladem, který vede k protichůdnému rozvrstvení vnitřních pocitů a emocí: potěšení i vina, hanba i pohrdání sebou, hrdost na to, že je člověk oceňovaný a privilegovaný, bezmoc a strach, úzkost a izolovanost. Tento zmatek má za následek určitý druh závislosti velmi podobné stavu otroctví, která vede oběť ke stále většímu navázání na zneužívajícího a k izolovanosti od ostatních. Toto prolínání nálad, emocí, myšlenek a pocitů je tak hluboké a destabilizující, že ohrožuje psychickou integritu oběti, a to i s odstupem let, pokud zneužití nebylo možné zpracovat.

5) IZOLOVANOST OBĚTI A POVINNOST MLČENÍ

Manipulace se postupně stává stále vtíravější, zatlačuje oběť do izolace, mezi ní a světem vytváří bariéru a pocit odmítnutí sebe samé, zejména svých emocionálních potřeb a své sexuality. Při této dramatické osamělosti zaujímá zneužívající v životě oběti ústřední místo a téměř vždy se stává jedinou osobou, které je možno se svěřit, a především je tím jediným, kdo svými falešnými, až mystifikačními ujištěními může oběť zbavit pocitů viny.

V tomto bodě se podmiňování stává skutečným ovládnutím a morálním zneužíváním. Čím dále podmaňování v zneužívajícím vztahu postupuje, tím více se pokusy nebo náznaky odporu vůči zneužívání ignorují a jsou zneužívatelem negovány. Oběť je chycena do pasti zneužívání, je nucena ho přijmout jako společné tajemství, které musí být chráněno před ostatními. Tím, že zneuživatel vysloví a předstírá neexistující srozumění, nejen „prohlásí“ oběť za spoluzodpovědnou za samotné zneužívání, ale také ji zaváže k vynucenému mlčení, a to i prostřednictvím vyhrožování, vydírání a jiných forem fyzického a psychického násilí. Tímto způsobem zvyšuje nad ní svou moc jak kvůli své duchovní autoritě, tak i díky úloze zastávané v církvi.

Osoba tak vážně zraněná je bohužel často nucena přijmout toto přikázané mlčení z různých důvodů hlubokého dynamismu své vnitřní psychiky: vytvořená závislost, ambivalentní pocity vůči zneužívající

osobě, hanba a pocit viny, strach ze ztráty privilegií nebo z vytvoření důsledků ještě ničivějších, obava, že tomu, co se děje, by stejně nikdo neuvěřil.

6) ZNEUŽÍVÁNÍ INTIMITY OBĚTI A JEJÍHO NITRA

Jak lze dobře pochopit, stejně závažným a centrálním aspektem v dynamice a konkrétním uskutečňování těchto forem násilí je zneužívání nejhlubší sféry člověka, znásilnění jeho intimity a rovněž duchovního nitra. Tento tolik podratný a tragicky účinný systém manipulace ve skutečnosti vede oběť k tomu, aby důvěřovala pouze jedné osobě, svěřovala se a vypovídala se výlučně tomu nebo té, kdo uchvátil a podmanil si její intimitu, protože věří, že pouze tato osoba ji může pochopit, a nikoli někdo jiný.

7) ZNEUŽÍVÁNÍ NA INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

Šíření sociálních médií a snadný přístup k internetu představuje pro děti, dospívající a mladé lidi obrovský problém. Ve skutečnosti téměř každý vlastní smartphone, který se stal hlavním komunikačním prostředkem, a má svůj digitální profil, který je velmi často spravován zcela soukromým a autonomním způsobem, bez ohledu na osoby rodičů a vychovatelů. Komerční zájmy se stále více obracejí k dětem se sexuálními nebo genderovými nárážkami a prostřednictvím médií děti latentně sexualizují. Problémem je skutečnost, že digitalizace, což je fenomén na vzestupu, u dětí nejde ruku v ruce s nezbytným vzděláváním ke správnému používání médií. V důsledku toho se osobní užívání internetu stále více vymaňuje z pedagogického vlivu dospělých (oni sami často ani nejsou schopni se k problému správně postavit), zatímco děti jsou stále více vystaveny přímému nebo nepřímému sexuálnímu zneužívání skrze digitální svět. Rovněž je třeba se ptát, zda při rostoucím používání sociálních médií i v prostředí pastorační práce neexistuje riziko, že bude nepřiměřené a špatně kontrolované, což povede k možnosti přímého nebo nepřímého zneužití jak samotnými nezletilými, tak i pastoračními pracovníky a pracovníci.

Celý svět pedagogiky, do něhož jsou různými způsoby zapojeny děti, dospívající a mladí lidé, dnes riskuje, že se stane místem zločinu a sexuálního násilí. Dospělí a instituce čelí novým výzvám v oblasti prevence a musí být schopni věnovat bdělou a kvalifikovanou pozornost riziku sexuálního násilí páchaného prostřednictvím sociálních médií.

Kromě fenoménu kybernetického lákání, který se týká vybízení potenciálních obětí na síti k navázání vztahu s končícím sexuálním násilím ze strany neznámých dospělých (často s více či méně neprůkazným virtuálním profilem), stojí za povšimnutí také kybernetický mobbing / šikana, který spočívá v urážlivých a pohrdavých aktech a postojích, včetně sexuálního zneužívání, jehož se dopouštějí osoby stejného věku. Proto nesmíme podceňovat ani bagatelizovat digitální sexuální násilí páchané v těchto případech, protože i to může vést k velmi vážným následkům.

Výroba materiálu dětské pornografie získala znepokojivé rozměry právě proto, že zahrnuje stále menší děti. Stal se z ní velký obchod. Možnosti sociálních médií produkovat materiál se sexuálními nárážkami, například prostřednictvím sextingu (tj. předávání intimních fotografií), dovolují oběh velkého množství materiálů dětské pornografie. Lidé, kteří mají v úmyslu zneužívat děti, teenagery nebo mladé lidi prostřednictvím sítě, tyto produkty využívají při aktivitách groomingu (tj. lákání osobních údajů psychickou manipulací).

Není možné kontrolovat chování dětí při používání sociálních médií, které jsou nyní silným atraktivním stimulem. Proto je důležité začít je velmi brzy vychovávat ke správnému a odpovědnému používání komunikačních prostředků a nabídnout jim kritéria založená na lidských a křesťanských hodnotách. Ústředním a důležitým požadavkem pro výchovu k používání médií je jasná a zralá vize důstojnosti sebe sama i ostatních.

Po dlouhou dobu jsme se bohužel nezabývali a ani jsme se příliš neznepokojovali následky traumatu, jakým je pro oběti zneužívání. Papež František ve svém Dopisu Božímu lidu ze srpna 2018 důrazně připomněl, že rány způsobené duši a tělu lidí při všech formách zneužívání nejsou nikdy promlčené.⁵ Každý náš pokus porozumět a konat, uzdravovat rány a vytvářet kulturu prevence v rámci osobní i institucionální obnovy musí být založen a orientován na naslouchání zraněným lidem. Každé odvážné rozhodnutí pro prevenci čerpá svou sílu a odhodlání ze soucitu s těmi, kteří si tolik vytrpěli. Z tohoto důvodu považujeme za vhodné představit možné důsledky různých forem zneužití moci, svědomí a sexuality v životě zraněných osob.

1) TRAUMATIZUJÍCÍ PROŽITKY

Zneužívání je vždy traumatizující prožitek, který zasahuje celou osobu a celé prostředí, v němž žije. Oběti trpí různými traumatickými následky ve střednědobém nebo dlouhodobém horizontu. Důsledky zneužívání na dítě závisejí na různých specifických faktorech, které se týkají hlavně tří aspektů osoby, která zneužití utrpěla: povahy, vztahu a individuálních i sociálních zdrojů. Kvalita a kombinace těchto tří aspektů určuje závažnost následků. Proto se stávají rozhodujícími určité okolnosti: například to, zda se oběti uvěří a zda je chráněna, nebo způsob, jakým rodinné a sociální prostředí reaguje na zjištění nebo odhalení toho, co dítě utrpělo; stejně tak rozhodující je způsob, jakým je nabízena profesionální a odborná pomoc. Důsledky vyplývající ze zneužívání lze omezit nebo potlačit podle dostupných osobních, duchovních, sociálních a terapeutických zdrojů. K důkladnému zamyšlení vede skutečnost, že jen o něco méně než třetina obětí je schopna překonat vážné následky zneužívání, zatímco další dvě třetiny trpí po celý život psychickými, psychosomatickými, vztahovými, behaviorálními a duchovními poruchami.

2) ZNEUŽÍVÁNÍ SE DOTÝKÁ CELÉ OSOBY

Zneužití se vždy týká jednotlivce v jeho celistvosti a jednotě, jeho sociálního, vztahového, rodinného a duchovního života. Zneužívané dítě se ocitá v situaci zničeného dětství a dospívání, a to jak na osobní, tak i na vztahové úrovni. Zneužití destabilizuje jeho rovnováhu s negativními důsledky, které mohou trvat celý život, negativně zasahuje do celkového rozvoje člověka a taktéž deformuje vizi současného světa jako věrohodného i naději na lepší budoucnost.

3) ZNEUŽÍVÁNÍ ZPŮSOBUJE EXISTENCIÁLNÍ KRIZI

Osobnostní funkce, které jsou tímto zločinem zasaženy a zraněny, se týkají sebevědomí, přizpůsobení se realitě, potřeby emocionální bezpečnosti, schopnosti vytvářet stabilní pouta, vytrvalosti při zvládání konfliktů a stresových situací a schopnosti i nadále důvěřovat ostatním, věřit v život a v budoucnost. Emoce potenciálně nebezpečné pro integritu oběti, které v ní zůstávají hluboce vtlačeny, jsou tyto: hanba, znechucení samým sebou, ponížení, bolest, frustrace, zklamání, hněv, strach, pocit viny, smutek, pocit osamělosti a izolace, pocit ztráty něčeho ze sebe a vnímání vlastní tělesnosti jako

⁵ „Rány nezmizí, a to nás nutí rozhodně odsoudit tyto krutosti, stejně tak i soustředit všechno úsilí na vykořenění této kultury smrti“ (Dopis Svatého otce Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018).

změněné. Identita a sebevědomí, pocit sounáležitosti a smysl života se zhroutily a zničily jako po silném úderu zemětřesení. Nic už není jako dřív.

Stejně jako při traumatu i při zneužívání člověk ztrácí to, co bylo pro něj tím nejcennějším. U oběti často přetrvávají jeho dozvuky i v rodinných, společenských a pracovních vztazích (manželství a zasvěcený život). I když se rány zahojí, vždy zůstane jizva. „Rány nejsou promlčeny.“⁶

4) NÁSLEDKY ZNEUŽÍVÁNÍ

Následky zneužití ani jejich závažnost nebývají vždy okamžitě identifikovatelné. Mohou mít různé příčiny a potřebují přesnou diferencovanou diagnostiku. Uvádíme některé následky, které lze určit také jako ukazatele proběhnuvšího zneužití.

a) Psychologické následky

Psychologické důsledky zneužívání jsou nespočetné. Zneužívání je jakoby prožitek permanentního šoku, který v člověku vyvolává víření emocí uložených v hloubi jeho nitra, a ty často v paměti způsobují disociaci od události, která se přihodila. Úzkost a strach pociťované oběti se mohou také projevit jako panické záchvaty.

Vždy přítomná je hanba a pocit viny spojený se silným vnímáním bezmoci bránit se tomu, co člověk cítí jako možný útok na svůj život.

Vjem, jímž je oběť nejvíce provázena, je niterný smutek, který nikdy neustupuje, prožívaný jako pocit frustrace, osamělosti, opuštěnosti a vnitřní prázdnoty.

Narušený obraz sebe sama a zmatená identita, nedůvěra v sebe a v život vedou oběť k touze ztratit se a zmizet.

Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu se mohou projevit závažné poruchy osobnosti a charakteru, psychiatrické problémy, konflikty identity, deprese, pokusy o sebevraždu nebo myšlenky na ni, posttraumatická stresová porucha, zneužívání návykových látek, poruchy spánku a / nebo noční můry, poruchy příjmu potravy i další psychické a psychosomatické nemoci, ale také fyzická zranění a bolesti.

b) Fyzické následky

Okamžitými fyzickými následky mohou být rány, modřiny, ztráta krve, odřenin, bolesti břicha, záněty a infekce postihující genitální, anální a orální oblast. Kromě toho se mohou objevit příznaky, jako je svědění, nevolnost, průjem a opětovné noční pomočování. Kromě toho je zde možnost, že adolescentní dívky otěhotní. Některá fyzická zranění jsou méně viditelná a mohou se za krátkou dobu zahojit, takže v době vyšetřování již nemohou být uznána jako důkaz.

Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu se mohou objevit příznaky, jako jsou pohlavně přenosné choroby, úbytek nebo přibývání na váze, gastrointestinální poruchy, bolestivé syndromy,

⁶ Dopis Svatého otce Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018.

gynekologické patologie a kardiopulmonální příznaky, sebepoškozující chování, postoje způsobující sebeustrukci a zanedbávání.

c) Psycho-sociální následky

Ve vztahové sféře mohou nastat okamžité psychosociální důsledky, jako je ztráta důvěry v sebe sama i v ostatní, izolovanost v rodině i ve škole nebo v jiných skupinách, zanechání her, koníčků a opuštění kdysi oblíbených společenství, bezdůvodné rozhodnutí nenavštěvovat už lidi a místa, přílišná a výlučná vazba na jednoho z rodičů nebo na jinou významnou relevantní osobu.

Střednědobé a dlouhodobé následky se mohou projevit pokusem o útěk z domova, napojením na pouliční party, panickým strachem při převlékání v šatně, obtížemi navázat přátelství nebo udržet hluboké vazby, promiskuitou, aktivním nebo pasivním znovuupadnutím do situací zneužívání v prostředí studia, práce nebo společnosti.

d) Behaviorální následky

Okamžité následky zneužívání se v chování projevují několika způsoby: reakcí strachu nebo úleku z prostého fyzického kontaktu, poruchami spánku, ztrátou chuti k jídlu, nevhodnými nepřímými nebo přímými sexuálními narážkami nepřiměřenými k věku při slovním projevu, při postojích, při hrách a kresbách, nadměrným a výlučným zájmem o sexuální a pornografická témata, projevy autoerotického chování nebo simulací dospěláckých sexuálních aktivit a nucením ostatních, aby se jich účastnili.

Střednědobé a dlouhodobé důsledky se projevují zhoršením školní a pracovní výkonnosti, obtížemi při adaptaci, únikem do solitérních činností nebo neustálým hledáním společnosti, nedostatkem hygieny a osobní péče, obavami o vlastní image, jakoby stydlivým oblékáním skrývajícím rány nebo vlastní tělo při jeho adolescentním vývoji, nepřátelstvím vůči autoritám, mučením zvířat, tendencí k fyzickému násilí vůči mladším sourozencům a vstupováním do konfliktu i s těmi staršími, ničením hraček, vycpaných zvířat nebo předmětů kdysi milovaných a oblíbených, sebepoškozováním, trestnou činností a zneužíváním návykových látek.

e) Duchovní následky

Je-li zneužívajícím člověk z církve, je škoda spojená se zneužíváním doprovázena další velmi vážnou škodou pro věřící oběť, a sice pokřivením Božího obrazu. Zneuživatel, muž Boží a jeho zástupce ve společenství věřících, ničí v srdci oběti Boží obraz, jako by Bůh byl nějakým způsobem jeho obskurním komplicem. V mnoha případech procházejí oběti obdobím krize víry a je třeba mnoho času pro obnovení otcovsko-mateřské tváře Boha.

Na náboženské a duchovní úrovni se mohou dostavit vážné důsledky, hluboké a radikální krize, které v některých případech vedou k rychlému nebo postupnému odpadu od víry a od církve. Je-li oběť zasvěcená osoba, může mít potíže v komunitním životě i v prožívání liturgie a svátostí. Drama zneužívání může způsobit, že zasvěcená osoba zpochybní své povolání a následuje těžký pocit frustrace. V jiných případech víra sice zůstává zakotvena v Bohu, ale přicházejí pochybnosti, obviňování a odpor vůči církvi, zvláště když zneužívající neuznává spáchané zlo, nepřipouští si způsobené utrpení a nežádá o odpuštění; anebo když se oběti nenaslouchá nebo se jí nevěří, a

naopak je v procesech naslouchání, doprovázení a podpory ponechána ve svém dramatu osamocená i ze strany odpovědných osob nebo institucí.

1) PROFIL ZNEUŽÍVAJÍCÍCH OSOB

Obecně platí, že většinu zneužívajících tvoří muži všech věkových skupin. Pouze malou menšinu představují ženy. Zneužívající muži jsou většinou ženatí a otcové s dětmi, patří do všech věkových kategorií a pracují ve všech profesních oblastech. Nezřídka se jedná o velmi ochotné lidi, kteří věnují mnoho času dobrovolnické práci při sociálních, sportovních, kulturních a náboženských aktivitách. Z tohoto důvodu jsou uznáváni jako lidé spolehliví a velmi oblíbení.

V církevním prostředí jsou zneuživateli muži a ženy, členové duchovenstva, řeholníci a řeholnice, vedoucí institucí, organizací, sdružení, církevních hnutí, dokonce i zakladatelé nových řeholních společenství; obvykle jsou to lidé s určitou autoritou, ale také pastorační spolupracovníci včetně dobrovolníků.

Zpočátku je pro všechny zneužívající společné úsilí o ovládnutí a kontrolu, která je poté sexualizována, ale také schopnost extrémní manipulace se vztahy až natolik, že druhého (možnou oběť) podřídí své vůli; chová se přitom ale tak, aby to nevzbuzovalo žádné podezření. Zneužívající tedy není žádné monstrum, ale může to být dokonce člověk vážený a uznávaný pro svou sociální, farní a duchovní angažovanost, často „charismatický“ vůdce, a právě tato vypočítavá význačnost ztěžuje zneužívání odhalit. Tři víceméně explicitní cíle, které si zneuživatel stanovil, jsou: 1) potřeba moci a nadvlády v kombinaci s eroticko-sexuálním uspokojením; 2) snížení odporu ze strany oběti natolik, aby se u ní eliminoval jakýkoli pocit viny; 3) nezanechání důkazů prokazujících zneužití.

2) PORUCHY SEXUÁLNÍ ORIENTACE

Většina zneužívajících nejsou pedofilové. Pouze menšina odpovídá kritériím pro klasifikaci sexuálních poruch vztahujících se k pedofilii v jejím členění. Pedofilie je psychicko-sexuální porucha, patří k sexuálním zvrácenostem a začíná brzy. Z hlediska upřednostňování věku obětí se v psychologické oblasti rozlišuje mezi pedofily a efebofily: pedofilové preferují sexuální zájem o tělesnou stránku mužských nebo ženských preadolescentů; efebofilové dávají přednost dospívajícím chlapcům nebo dívkám.

V obou případech může být preference více či méně výlučná. Kromě toho existují lidé, kteří mají obě sexuální preference a také sexuální vztahy s dospělými.

V závislosti na uplatňovaném obranném mechanismu lze rozlišit dva typy zneužívajících: „fixní“ a „regresivní“. „Fixní“ začínají konat od dospívání: zneužívají nutkavým a záměrným způsobem; prokazují silnou identifikaci s nezletilými a mají malý kontakt se svými dospělými vrstevníky. Mají vysoký počet obětí a vysoké riziko relapsu.

„Regresivní“ zneužívající osoby jsou naopak převážně orientovány na dospělé. V situacích vysokého stresu zneužívají nezletilé impulzivně, někdy i pod vlivem alkoholu. Nezletilí jim případně nahrazují jejich partnera nebo jiné dospělé. Determinující je příležitost a prostředí, které může napomáhat pádu zábrán a ztrátě kontroly, jak při ovládnutí vlastních potřeb, tak při usměrňování afektů.

„Regresivní“ zneuživatelé mají méně obětí, jsou méně náchylní a za své činy cítí výčitky svědomí.

Zneužívající osoby mohou trpět psychicko-sexuální poruchou, která je někdy také spojena s poruchou psychosociální. Jsou to poruchy, které mohou snižovat odpovědnost, ale za normálních okolností ji zcela nezruší. Pokud tedy jednájí, páchají trestný čin.

Tváří v tvář těmto znepokojivým událostem je ještě důležitější zjistit přítomnost možných patologických příznaků při rozlišování a hodnocení mladých kandidátů v diecézním nebo řeholním prostředí, jakož i těch, kteří pracují v církevních službách, např. v oratoriích, nebo jako spolupracovníci v různých pastoračních aktivitách.

3) AFEKTIVNÍ NEZRALOST A PORUCHY OSOBNOSTI

Většina zneužívajících osob obvykle prokazuje nezralost spolu s poruchami osobnosti a dalšími faktory. Lze identifikovat čtyři oblasti nezralosti, které napomáhají sexuálnímu zneužívání:

1) nezralost ve vztahové oblasti, jež činí subjekt neschopným nebo méně svobodným pro vytváření vyvážených, hlubokých a stabilních vztahů; pro udržování a střežení svých hranic; pro respektování druhého v jeho vlastní identitě, jinakosti a niternosti;

2) nezralost v sexuální oblasti, která se projevuje ve zmateném nebo nestabilním vnímání vlastní sexuální identity, což může vést k deviantnímu sexuálnímu životu a ke stejně deviantním sexuálním preferencím;

3) afektivní nezralost v oblasti emocí, která zahrnuje poruchy v ovládnání a usměrňování emocí a impulsů, posilování dynamiky moci a nadvlády, manipulace a afektivně-sexuální angažovanosti při riziku neustálého překračování vztahové dynamiky nebo umění uvádět v soulad blízkost a odstup;

4) nezralost v kognitivní oblasti, která vede k percepčně-interpretacním zkreslením, snižuje schopnost rozlišovat a přispívá k deformaci vlastního svědomí, až k přijetí a implicitnímu ospravedlnění dvojího života.

Sexuální zneužívání je tedy výsledkem vzájemného propojení různých prvků. Nejprve jsou zde převrácené zdůvodňující podmínky, které nutí k potřebě vytváření výlučných vazeb s nezletilými skrze manipulativní postoje, podněcují přivlastňovací touhu po jejich podmanění a ovládnutí a postupném zapojení do deviantních sexuálních aktivit. Určitou roli hraje kognitivní nezralost, která umožňuje aktivizaci sexuálního násilí, ospravedlňuje jeho úkony a brání správnému morálnímu hodnocení, které by realisticky zohlednilo škodu způsobenou ostatním, a tak vytváří predispozici pro opakování činů zneužívání. Nakonec se stává rozhodující neschopnost – víceméně patologická – ovládat vlastní chování, což činí osobu stále více hříčkou hnutí své mysli, ale velmi obratnou ve svádění vyhlédnuté oběti.

4) OD OSOB ZNEUŽÍVANÝCH K OSOBÁM ZNEUŽÍVAJÍCÍM (OD OBĚTI K AGRESOROVÍ)

Podle některých výzkumů byla asi třetina zneužívajících sama obětí zneužívání. Skutečnost, že jen málo ze zneužívaných se sami stávají zneužívajícími, znamená, že neexistuje žádná nezbytná souvislost mezi zneužíváním pasivním a aktivním. Hodně záleží na věku a kontextu, ve kterém ke zneužití došlo, a na psychické obraně, kterou zneužívaný měl v té době k dispozici, stejně tak jako na osobních a vztahových zdrojích a na typu a míře adekvátnosti reakce rodinného a společenského prostředí. Je pravděpodobnější, že se stanou zneužívajícími ti, jimž se při zpracování a integraci jejich

zranění nedostalo systematické psychologické a duchovní terapeutické pomoci. Jiní se zase vrátí ke zneužívání hned když se změní úlohy tak, že oni sami nastoupí do pozice, která jim umožňuje uplatňovat moc nad ostatními.

5) FAKTORY ZPŮSOBUJÍCÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Sexualita není hlavním důvodem sexuálního zneužívání, ale nabývá spíše kompenzační funkce, která umožňuje subjektu vypořádávat se se stresujícími a frustrujícími situacemi (i když se tato strategie pak ukáže jako nevhodná a nefunkční). Obtíže s ovládním a kontrolou vlastních popudů, těchto nezralých oblastí osobnosti zejména na emoční a vztahové úrovni, kognitivní deformace a nestabilní prvky psychiky subjektu mají tendenci rozvíjet fantazie a postoje, které potenciálně vedou ke zneužívání nezletilých.

Jak víme, někteří zneužívající se bojí svých vrstevníků a vyhledávají kontakt s nezletilými, s nimiž se cítí pohodlněji a bezpečněji. Jsou to jednotlivci vedení potřebou být milovaní a potřební, nacházejí se v popředí a být vážení; jiní naopak dávají průchod svým agresivním a sadistickým impulzům skrze akty manipulace a postoje dominance a submisivnosti.

Nevědomou motivací však často bývá opakující se scénérie nebo uchovávání v paměti prožitých traumat ve snaze anulovat sexuálním uspokojením své vlastní zranění a ponížení. Rozhodujícím kauzálním faktorem je příležitost a možnost, o které subjekt sní, že tak může uskutečnit své fantazie a převést je do praxe, a sice realizaci plánu zaměřeného na dosažení moci nad někým, pro uspokojení potřeby a touhy v rámci vytvořené a chráněné skutečnosti a přitom využívat, manipulovat a klamat okolí.

a) Existenciální prázdnota a kompenzace

Zneužívající muž nebo žena nemusí být osobou sexuálně promiskuitní a sexualita nebo neschopnost ovládat sexuální impulsy taktéž nemusí nutně být jeho hlavním problémem. Problematika je obvykle hlubší; rodí se z prázdnoty, která v člověku vytváří „rozpolcení“ mezi hlubokými pocity jeho nedostatečnosti a pokusy popřít je a potlačit, mezi přitažlivostí ideálu (která je stále menší) a zátěží odříkání (která roste stále více). To se vyostřuje nebo se radikalizuje, když se subjekt dostane k nadvládě, k moci, ke zrádným vztahovým formám utvářeným skrze systém manipulace a kontroly, bez jakéhokoli pocitu viny, nebo skrze jiné formy uspokojení, které mohou tuto vnitřní prázdnotu nějak kompenzovat nebo zdánlivě uzdravit ono niterné rozpolcení, jímž trpí.

b) Příčiny zakořeněné v hloubi osobnosti

Zneužívající chování praktikované v důsledku existenční prázdnoty a hledání kompenzací se obvykle nepřipravuje narychlo a nejedná se o obyčejný incident na cestě, ale má svou historii a prehistorii s bezprostředními i vzdálenými příčinami, které evidentně nelze u všech zneužívajících redukovat na obecnou patologickou příčinu (i když lze konstatovat určitý patologický kořen a komponentu pedofilie jako takové).

Nelze vyloučit, že velký počet zneužívajících byl v minulosti psychicky i duchovně zdravý. Určitě se nikdo jako zneuživatel nenarodil. Určité osobní predispozice a některé podmínky dané prostředím, spolu se zkreslenou vizí skutečnosti a ostatních lidí, ale také vlastního povolání a své role, mohou v

situacích stresu, nesnáží nebo profesní či existenční krize přispívat k posílení určitých myšlenek a přivodit jejich uskutečňování v praxi, tedy dopouštět se zneužívání.

„Nestačí odstranit některé lidi z jejich pozic – to se určitě musí udělat – ale to nestačí, protože problém je v systému. Tváří v tvář sexuálnímu zneužívání, zneužívání moci a svědomí (je nutné) rozšířit náš pohled...“ píše papež František v dopise chilským biskupům 15. května 2018.

1) PŘEKONAT OMEZUJÍCÍ A OBRANNOU INTERPRETACI

Ve výše zmíněném dopise papež pokračuje: „Problémy, s nimiž se dnes setkáváme v církevním společenství, se neodstraní pouze řešením konkrétních případů, omezujícím se na odvolávání osob (...) Bylo by od nás nezodpovědné nejít na podstatu a nehledat kořeny a struktury, které umožnily, aby se tyto konkrétní události staly a přetrvávaly. Nastalé bolestné situace svědčí o tom, že v církevním těle není něco v pořádku. Musíme čelit konkrétním případům a současně a se stejnou intenzitou jít více na podstatu, abychom zjistili, jaká dynamika umožnila, že k těmto postojům a špatnostem došlo. (...) Závažnost incidentu nám neumožňuje hrát si na zkušené lovce ‚obětních beránků‘. To vše od nás vyžaduje serióznost a spoluzodpovědnost, abychom vnímali tyto problémy jako symptomy církve jako celku, k jejichž analýze jsme vyzváni, a také se od nás žádá úsilí o veškerá nezbytná zprostředkování, aby k nim již nikdy nedošlo. Můžeme uspět pouze tehdy, pokud to přijmeme jako problém všech, a nikoli jako problém, který se týká jen některých. Můžeme ho vyřešit, pouze pokud se ho ujmeme kolektivně, ve společenství, synodálně“.

Tyto papežovy postřehy nabízejí důležitý klíč k chápání sexuálních skandálů v církvi a vyzývají nás k tomu, abychom přesměrovali svůj pohled od jednotlivých zneuživatelů k celému církevnímu tělu, od konkrétního zločinného chování některých lidí k obecnému způsobu, jímž se žije kněžská služba, celibát a evangelní styl. Krátce řečeno, musíme přejít od jednotlivých osob k celému systému, to znamená k církevnímu systému.

K tomu je nutné nezastavit se u interpretace určitého typu, u níž je riziko, že bude redukující a defensivní. Takovou by byla například interpretace těchto skandálních a velmi závažných skutečností v tom smyslu, že se jedná o početně nevýznamné jevy nebo nutně a ve všech případech spojené s chorobou (která vylučuje veškerou odpovědnost), nebo je jednoduše přisuzovat „normální“ lidské slabosti („je nezbytné, aby pohoršení přicházela“), respektive přisuzovat je nemorálnímu nátlaku okolí.

Stejně reduktivní je omezovat se na preventivní a sankční opatření nebo věřit, že k vyřešení problému stačí „nulová tolerance“. Nelze se ani domnívat, že chyba spočívá výhradně v dřívější formaci a v tom, co opomíjela, a nikoli rovněž v zásadně důležité dnešní absenci programů systematické všeobecné trvalé formace, zejména v afektivně-sexuální oblasti.

Banální interpretace spočívá rovněž ve ztotožňování příčiny zla zneužívání s represivní sexuální morálkou církve. Stejně tak nesprávné, nebo alespoň ne úplně správné, by bylo přisuzovat tuto příčinu sexuální revoluci šedesátých let – navzdory jejímu vlivu na život a na způsob sexuálního života ve všech jeho podobách – protože existují části světa, které ji nepoznaly.

Jsou i takoví, kteří považují za dostatečné, že církev oficiálně požádala o všeobecné odpuštění jednou provždy a ode všech. Někteří obviňují tisk, že problém umně zveličil, aby mohl útočit na církev.

Zdá se, že někteří chtějí vzkřísit starodávnou metodu „zakryj – vymaž – zapomeň“ (a pokud je to možné, „přiměj druhé k zapomenutí“) a nadále si neuvědomují, jak málo evangelia je v církvi, která se více stará o svůj vlastní obraz než o utrpení svých obětí.

Tyto interpretace jsou reduktivní, protože jejich cílem je umenšit tento jev a zmírnit problém, snížit jeho rozsah a závažnost i důsledky utrpení pro ty, kteří jím prošli; ale jsou to také interpretace obranné, protože neberou v úvahu hypotézu kolektivního zapojení a systémového chápání, jak to požaduje papež František.

2) OTEVŘENOST PRO SYSTÉMOVOU INTERPRETACI

Pro lepší pochopení odpovědnosti jednotlivce i samotné církve je nezbytný systémový pohled. V tomto širším horizontu lze přesněji identifikovat jak kořeny tak i dynamiku žitou jednotlivcem i v rámci církevní instituce v jejích různých artikulacích, od autority až po skupinu (společenství kněží nebo zasvěcených osob a samotných věřících). Systémový přístup nám umožňuje pochopit, jak v jejím rámci mohly nastat různé způsoby zneužívání: od zneužívání moci a svědomí až po sexuální zneužívání a jak se následně zvládaly.

Systémové hledisko od nás totiž vyžaduje, abychom chápali jakoukoli obtížnou situaci jednoho člena jako známku obtíží celé skupiny a celého křesťanského společenství.

Vyzývá nás tedy, abychom zvážili, jak se může zapojit celé společenství, jehož je jednotlivá osoba nedílnou součástí, a to jak na úrovni autority, tak i na úrovni základny, což se může projevit také opomíjením, zakrýváním, nejednoznačností úsudku a obcházením kroků vedoucích ke zbrzdění pochybného způsobu života.

Z tohoto pohledu musí být zapojen veškerý Boží lid, jak vyzývá Dopis Svatého otce Božímu lidu ze dne 20. srpna 2018: „Jediným způsobem, jak máme reagovat na toto zlo, které si vyžádalo tolik životů, je přijmout to jako úkol, jenž se týká nás všech jako Božího lidu. Vědomí, že se cítíme být součástí lidu a jeho společných dějin, nám umožní rozpoznat své hříchy a chyby minulosti s kající otevřeností, která nám dovolí vykonat vnitřní obnovu. Všechno, co se dělá pro vymýcení kultury zneužívání z našich společenství bez aktivní účasti všech členů církve, nedokáže generovat dynamiku nezbytnou pro zdravou a efektivní transformaci.“⁷

3) ODVAHA PRO PRAVDU

Systémové hledisko nám také nabízí významné kritérium pro hodnocení správného fungování skupiny a společenství. Toto kritérium souvisí s morální a občanskou odvahou a se svobodou samotné skupiny rozpoznávat ve svém nitru své vlastní zlo, aniž by byla nutná jeho signalizace od jiných, uchopit jeho kořeny na individuální a kolektivní úrovni, cítit zahanbení a lítost, přijímat ponížení také společensky, nabídnout přijetí, naslouchání, doprovázení a podporu a požádat o odpuštění ty, kdo jím trpěli a nadále trpí.

A konečně dovolí zahájit v církvi zásadní reformu, která umožní stanovit nové vzdělávací modely počáteční i trvalé formace těch, kdo mají v církvi specifickou odpovědnost, od kněží a zasvěcených osob až po laické spolupracovníky, aby to, co se stalo, se již neopakovalo a už nebyly žádné oběti; a aby se v církvi a jejím prostředí uvedla do života konkrétní preventivní a ochranná rozhodnutí, která

⁷ Dopis Svatého otce Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018.

napomáhají obecné kultuře, vyváženějšímu a sdílenému růstu na cestě víry, v duchu rovnosti a spoluzodpovědnosti mezi všemi členy, i v tom, jak si berou toto zlo za své a snaží se nad ním zvítězit.

Teprve v tomto bodě můžeme říci, že systém funguje dobře, a nikoli tehdy, když zlo je zahalováno a skrýváno, umenšováno nebo přičítáno jen některým, ani když se uznává pouze pod tlakem hromadných sdělovacích prostředků nebo když bolest z utrpeného ponížení se vnímá více než škoda způsobená ostatním.

Z tohoto důvodu je důležité, aby si církve nekladla pouze otázku po existenci této vážné rány způsobené těm nejslabším, ale také se ptala na způsoby, jak ji v průběhu času až do současnosti žila a zvládala.

4) ÚLOHA CÍRKEVNÍHO SPOLEČENSTVÍ

Vážné psychické, fyzické, behaviorální, kognitivní, sociální, duchovní a existenciální důsledky, které zneužívání působí člověku a jeho životu, se mohou u obětí zhoršit, pokud by se jim nevěnovala odpovídající pozornost, pomoc, podpora a péče. Je také důležité doplnit, že uzdravovací proces může být zatěžován a někdy se mu dokonce může zabránit případným odmítáním církevního společenství a jeho zodpovědných dosáhnout spravedlnosti vůči těm, kteří utrpěli bezpráví a byli poškozeni.

Při seriózní, konkrétní a svědomité snaze církve udělat vše pro to, aby nebyly ohroženy další životy, a při uznání zneužívatele, že způsobil obětem závažné a hluboké škody, zakoušejí tyto osoby, že jejich bolest a jejich utrpení nebyly nadarmo, a mohou přinášet ovoce. Ve světle jejich zkušeností je důležité, aby se tito lidé co nejvhodnějším a nejbezpečnějším způsobem angažovali v činnostech a postupech, které se týkají osob zraněných zneužíváním, a na iniciativách prevence a doprovázení.

Ne každé sexuální zneužívání má trestní dopad, ale vždy má pro člověka následky! Projevy a objektivní podmínky utrpeného zneužití se mohou zdát nebo ukazovat jako irelevantní nebo mohou být vykládány jako neškodné v očích těch, kdo je pozorují zvenčí, nebo těch, kteří nikdy nenaslouchali důvěrným sdělením obětí. Ve skutečnosti je důležitá subjektivní zkušenost toho, co člověk zažil při zneužívání, jež ho jako člověka v jeho osobním životě hluboce zranilo.

Právě kvůli komplexnosti dynamiky všech forem zneužívání se církevní společenství cítí povoláné zodpovědně podporovat na všech úrovních informovanost i řádnou počáteční a trvalou formaci kněží, řeholníků a všech laických spolupracovníků v každém církevním prostředí. Zapojení externích odborníků do vzdělávacích procesů spolu s externím dohledem představuje základní prvky, které zaručují kvalifikované a seriózní procesy konfrontace, zvládání a interiorizace s cílem vnitřní a kulturní proměny.

5) POHORŠENÍ NĚKOLIKA, PRŮMĚRNOST MNOHÝCH

Pečlivá a systematická interpretace vytváří povědomí o tom, že když k událostem, jako je zneužívání, dochází v takové instituci, jako je církev, je třeba tento problém, a tedy i jeho skutečné příčiny, hledat směrem od vrcholu: jak v kvalitě formace poskytované v minulosti (počáteční formace) i v současnosti (trvalá formace), tak i u těch, kteří v různých fázích rozlišování, nejprve před službou a poté i během ní, se již někdy setkali s osobou, která později zneužívala, a odhalili u ní některé vztahové nebo jiné těžkosti, ale přímo nebo nepřímo u tohoto jednotlivce nezasáhli.

Již v tomto smyslu by se dalo říci, že pohoršení způsobené některými je důsledkem nedostatečného konání jiných nebo nekvalitního či průměrného výkonu institucionálního vzdělávání. Ale i v jiném smyslu obrací systémová interpretace pozornost na větší společenství, k němuž zneuživatelé patří, na kvalitu jeho života a jeho svědectví. Zde by se „průměrnost“ mohla chápat zejména ve vztahu k oněm třem prvkům, které určují „kulturu“ skupiny.

Čili jako

- všeobecná mentalita, která sice nepopírá základní hodnoty rozhodnutí pro celibát, ale zdá se, že je méně pevná v přesvědčení o motivacích, které jsou jeho základem.

- Pak je to průměrnost jako individuální sensibilita,⁸ která se jeví už nikoli tolik poznamenaná (a proměněná) skutečnou osobní duchovní zkušeností s Bohem, a tedy zakouší stále menší zanícení pro věci Otce; je stále méně přitahovaná životním pokladem, jímž je osoba Ježíše, stále méně pozorná na průzračnost svědectví a neschopná vypovídat o kráse života darovaného pro spásu druhého.

- A konečně průměrnost jako způsob života skupiny i jednotlivce, jenž je tvořený stále většími kompromisy, kompenzacemi, dvojznačnostmi... více či méně zřejmými a stále méně pocíťovanými ve svědomí jako znamení vnitřního protiřečení a osobní neautentičnosti.

Proto je možné říci, že pohoršení způsobované některými je důsledkem průměrnosti mnohých.

Každý prvek této triády ovlivňuje oba ostatní, a to způsoby, které nemusí být nutně zřejmé a kontrolovatelné, avšak společně vytvářejí trendy a orientace, jež mohou ovlivňovat kvalitu života samotné skupiny a dosahování jejích cílů. Průměrnost může dnes být důsledkem tohoto prolínání jako fenomén, který se stále více masově šíří, aniž by způsoboval vážná provinění, ale na druhé straně, aniž by vyvolával zvýšené obavy. A právě v té míře, v níž není dostatečně ovládána, může vést u některých jedinců, možná psychicky a duchovně slabších, k velmi závažným důsledkům. Jinými slovy, stejně tak jako provinilé chování jednotlivce má svou předchozí osobní historii a je jí určováno, i pohoršení způsobované některými může umožnit vznik a růst určité mentality, citlivosti a životní praxe skupiny. Přesně v tomto smyslu je tedy průměrnost jako kulturně-kolektivní fenomén reálně nebo potenciálně skandální situací, kterou je třeba pečlivě sledovat, téměř jakou živnou půdu pro zlo, jež by mohlo explodovat a ve skutečnosti již explodovalo v pohoršeních, o nichž hovoříme.

6) SYSTÉMOVÉ FAKTORY

Zneužití nelze vysvětlit jako individuální faktor nezávislý na prostředí a podmínkách. Zneužití nelze vysvětlit ani jako fakt ojedinělý nebo způsobený pouhou příležitostí, která mu napomohla nebo ho vyprovokovala. Dochází k němu v rámci asymetrického vztahu v určitém prostředí, které ho připravuje, umožňuje a v těch nejhorších případech ho ochraňuje a hájí. Systémové faktory se týkají jak obsahu s jeho ideály nebo teoretickými koncepty, tak i struktur. Jak jsme viděli, klíčovou roli v dynamice zneužívání hraje moc a sociálně-církevní postavení různých jednajících partnerů.

Autoritu lze vykonávat a žít takovým způsobem, aby umožňovala lidem růst, a tím podporovala projekty a programy v souladu s evangelním posláním a křesťanskými hodnotami; nebo může sledovat a realizovat vlastní zájmy na úkor svého původního cíle. Zveličený a zkreslený důraz na

⁸ Sensibilitu chápeme jako cenný vnitřní svět tvořený smysly (vnějšími a vnitřními), vjemy, emocemi, pocity, afekty, přáními, chutěmi, představami, přitažlivostmi, očekáváními, kritérii pro volbu, vášněmi...

služebné kněžství, které se od obecného kněžství věřících liší podstatně a nejen mírou⁹, obnáší riziko, že se bude promítat do role a výkonu moci kněze vůči laikům. Stejně tak jako funkční vize svěcení, která opět vyústí ve zdůraznění zvláštního připodobnění kněze ke Kristu, může u něj vést k postoji odloučenosti a nadřazenosti (který povede k více či méně nevědomé tendenci kompenzovat si pocit méněcennosti).

Lidé, kteří byli zneužíváni knězem nebo řeholníkem, se stávají svědky procesu mystifikace, jenž zahrnuje zneužívání moci, svědomí a sexuality; to, co na nich bylo spácháno, bylo často motivováno a ospravedlňováno jako výraz kněžské role, dokonce i jako projevy upřednostňované lásky, pocházející přímo od Boha nebo od samotného Ježíše. Kněz postavený na piedestal jak kvůli falešné teologické vizi, tak i z důvodu určité formy podřízenosti a extrémní úcty od věřících se ocitne v nenapadnutelném postavení.

Totéž platí i pro zasvěcené osoby. Výsledkem bylo, že oběti byly často kárány a trestány, když ostatním vyprávěly o zkušenostech s trýzněním, obtěžováním a / nebo sexuálním zneužíváním, které přímo utrpěli nebo případně o něm slyšeli od jiných.

Systémový pohled nám také pomáhá vidět, jak vážnou roli hraje nedbalost ze strany odpovědných při opakovaném zneužívání. Bohužel se stávalo, že někteří odpovědní, kteří se o zneužívání dozvěděli, se pokoušeli zachránit obraz kněze a církve a řešili situaci zneužívání tak, že vše popírali, minimalizovali či uklidňovali nebo kněze prostě přeložili. Využívání moci k ochraně církve jako instituce neodpovídá Ježíšovu přikázání milovat a sloužit bližnímu příkladem umývání nohou. Je naprosto nezbytné, aby různé struktury církevní „autority“ prosazovaly skutečnou bratrskou nápravu, byly transparentní ve svém působení uvnitř i vně církevního společenství a dokázaly skládat účty z vykonaných kroků a řešení přijatých v různých oblastech. To se netýká pouze církevních struktur a hierarchií, které jsou převážně, ne-li výlučně mužské, ale stejně tak i ženských církevních struktur.

Nová interpretace, revize a přezkoumání systémových rozměrů tohoto neštěstí a utrpení, jímž je zneužívání, jsou pro církevní personál nutností a úkolem, kterému je třeba se okamžitě věnovat ve všech složkách a na všech úrovních církve. Toto zkoumání by mělo brát v úvahu a ověřovat teologické a duchovní, pastorační a právní dimenze charismat různých církevních sdružení, institucí a organizací všeobecně, ale zejména nových forem zasvěceného života v církevních hnutích a různých skupinách v církvi. Vyžaduje se zpracování profesní etiky a etiky povolání pro ty, kteří přebírají úlohu odpovědnosti v rámci různých kněžských a laických církevních složek. U těch, kdo pracují jako pastorační pracovníci na plný úvazek nebo jako dobrovolníci, jsou nezbytná kritéria pro přijímání personálu, kodexy chování, pravidla a normy pro spolupráci a vztahy s nezletilými. Pro všechny jsou nezbytné programy počáteční a trvalé formace. Kromě toho jsou rovněž zapotřebí preventivní opatření, pokud jde o místa setkání s nezletilými (jako jsou oratoria, tábořiště, prázdninové domy, cesty), přesné návody osvědčených postupů a programů, které zaručují nezletilým bezpečí.¹⁰

Nakonec je zapotřebí jednoduchých a účinných směrnic, podle kterých se postupuje při vyslechnutí a přijetí stížností a hlášení o problémech a o zneužívání. Pokyny Italské biskupské konference (CEI) a Národní služby pro ochranu nezletilých společně s regionálními a diecézními směrnicemi poskytují základ pro vypracování a implementaci postupů, které je třeba dodržovat v případě hlášení o zneužití nebo podezření na zneužití, počínaje přijetím zneužití osoby a případně jejích rodinných příslušníků, přes podporu a doprovázení, kterých se jí má dostat, až po pozorné dodržování postupů vůči zneužívajícím podle kanonického a občanského práva. To vše vyžaduje seriózní odhodlání se zaměřením na nastoupení cesty ke změnám v kultuře, založeným na proměně jednotlivců i

⁹ Srov. *Lumen Gentium*, 10.

¹⁰ Právě pro tento bod odkazujeme na *Sešit SNTM*.

společensví tak, aby se nešťestím a bolestem plynoucím ze zneužívání vzdorovalo z velikonoční perspektivy.

1) POZORNOST VŮČI OBĚTI MÁ ABSOLUTNÍ PRIORITY

V rámci (sebe)ochranářské a obranné logiky uplatňované církví v minulosti při různých oznámeních a udáních se často více naslouchalo osobě zneužívajícího a více se jí důvěřovalo. Naštěstí došlo v posledních letech i na církevní úrovni k většímu povědomí o tom, jak velice tento zločin zasahuje srdce lidí a komunity. Církev, podporovaná a stimulovaná snahami papeže Benedikta a papeže Františka, kteří stále výrazněji usilují o úplné a rozhodné převzetí odpovědnosti a plnou transparentnost při řešení metly zneužívání, se učí naslouchat a důvěřovat v první řadě lidem, kteří byli zneužíváni a našli odvahu to ohlásit.

Tato priorita, která je plodem přímé konfrontace se zkušenostmi a utrpením zraněných lidí, již je prvním aktem prevence, protože pouze skutečné naslouchání bolesti lidí, kteří se stali oběťmi tohoto zločinu, dává pocítit, jak nevyhnutelná je povinnost jejich doprovázení. Je to akt spravedlnosti vůči nim a podmínka pro snahu o vykoupení tolikeré bolesti. Je to však také gesto povinné solidarity, vyzývající udělat všechno možné pro to, aby se zneužití už neopakovalo.¹¹

Právě jak připomněl papež František, obrátit prvořadě svou pozornost k oběti znamená, že se necháváme na těle a na duchu zraňovat ranami, které po zneužívání navždy zůstávají v životě a historii těchto našich bratrů a sester. To je jediný způsob, jak přejít od toho, že o sexuálním zneužívání něco víme k procítění, protrpění, poznání a úsilí o pochopení toho, co se skutečně v životě každého z nich stalo, abychom v tom zaslechli výzvu ke skutečné osobní a komunitní konverzi. Ke konverzi, která se jeví jako nepostradatelná podmínka pro každou církevní a společenskou transformaci¹² a která rovněž odpovídá základnímu principu: „*Ecclesia semper reformanda*“; ten je již od počátku známý jako napomenutí adresované církvi všech dob.

Jsme proto odhodláni rozhodně překonat mentalitu a obranné kroky, abychom se otevřeli závazku, který jsme jako církev povolání podporovat a vydávat o něm svědectví.

Je třeba vzít v úvahu, že kontext, ve kterém ke zneužití došlo (rodinný, společenský a církevní), je sám ve svém celku obětí zneužívajícího systému, jímž byla jednotlivá osoba zachycena a kde byla zraněna. Pokud zneužití zanechává v každém hlubokou ránu, pak jednat zodpovědně, transparentně a pravdivě zahrnuje konkrétní závazek neopustit nikoho z těch, kdo byli různými způsoby do toho vtaženi a zraněni; je třeba poskytnout každému podporu, aby této skutečnosti čelil a zpracoval ji spolu s důsledky zneužití, aby se zabránilo opakování těchto přečinů.

¹¹ „Ochrana dětí: primárním cílem každého opatření je chránit ty nejmenší a zabránit tomu, aby se stali obětí jakéhokoli psychického a fyzického zneužívání. Je proto nutné změnit mentalitu v boji proti ochranářsko-obrannému přístupu a ochraně instituce ve prospěch upřímného a rozhodného úsilí o dobro pro komunitu, při všestranném upřednostňování obětí zneužívání. ... Doprovázet zneužívané: zlo, které zažili, v nich zanechává nesmazatelné rány, jež se projevují také záští a sklony k sebepoškozování. Církev má proto povinnost nabídnout jim veškerou nezbytnou pomoc s využitím odborníků v této oblasti. Naslouchat; dovolte mi použít jedno slovo: ztrácet čas nasloucháním. Naslouchání uzdravuje zraněné a také nás samotné uzdravuje ze sobectví, z odstupu, z postoje ‚to se mě netýká‘, z chování kněze a levity v podobenství o dobrém Samaritánovi“. (Papež František, *Naslouchat, ochraňovat, chránit a pečovat o zneužívané nezletilé. Závěrečný projev na biskupském summitu o ochraně nezletilých v církvi*. Vatikán, 24. února 2019).

¹² „Nejlepším výsledkem a nejúčinnějším řešením, které můžeme dát obětem a celému světu, je snaha o osobní a kolektivní konverzi, pokoru při učení, naslouchání, pomoci a ochraně těch nejzranitelnějších“ (Projev na závěr summitu).

Naším cílem musí být jednání, které nahradí uzavřenou mentalitu z minulosti novou kulturou prevence; tu chápeme jako zásadní působení při evangelním poslání vůči nejzranitelnějším, nejmenším a nejslabším a jako prioritní a naléhavý pastorační a sociální úkol pro společnou podporu skutečné transformace mysli a srdce.

2) OD DEFENZIVNÍHO JEDNÁNÍ KE ZODPOVĚDNÉMU A TRANSPARENTNÍMU STYLU

Jako církevní společenství nemůžeme přijmout za vlastní styl a jednání zaměřené především na ochranu dobrého jména zneužívatele, protože v tom spatřujeme životní styl vzdálený evangeliu a koneckonců i závažnou faleš. Pokud svým jednáním, volbami a stylem bráníme v církvi hlavně sebe, existuje riziko, že budeme konat nejen částečně, ale také klamně, způsobem bolestivým a v posledku urážlivým, protože ubližuje lidem, kteří jsou obětmi zneužívání; tak by se i nadále cítili být zneužívanými mocí, která je ovládá a nyní jim ani neumožňuje, aby byli slyšeni a aby se uvěřilo bolesti, kterou jim zločin způsobil.

Pouhá sebeobránná reakce ve skutečnosti působí bolest celé církvi, která tím nejenže ztrácí svou důvěryhodnost, ale podstupuje riziko, že bude uvězněna do problému, kde nedokáže hledat podstatu řešení. Bude toto drama relativizovat, a tak upadne do další nespravedlnosti a omylu, protože začne upřednostňovat zneužívatele, jenž by tak získal ještě větší prostor pro svou obranu a pro skrývání pravdy.

3) KULTURA DIALOGU A PREVENCE

Znovu opakujeme, že jsme povoláni k tomu, abychom se upřímně otevírali (*parresia*) pro konkrétní prosazování kultury informovanosti o zločinech zneužití moci, svědomí a sexuality i pro prevenci všech jejích forem a výrazů. Jako církve se zavazujeme, že všichni – nejen její instituce – budeme podporovat kulturu péče a ochrany nezletilých a zranitelných osob; že budeme reflektovat a revidovat způsoby počáteční a trvalé formace kněží a všech, kdo pracují v církevních strukturách, a podporovat a nastolovat odvážný a konstruktivní dialog a konfrontaci s celou občanskou společností. Chceme převzít úlohu podporovatelů kulturního klimatu a vzdělávacích projektů, jejichž cílem je vybudovat spravedlivější společnost, počínaje společenstvím věřících, v níž má každý člověk právo žít v prostředí zbaveném všech druhů zneužívání, zakrývacích a utajovacích manévřů a všech forem násilí a trýznění.

4) PŘIJETÍ OBĚTÍ A NASLOUCHÁNÍ JIM¹³

Při naslouchání zraněným nabízíme porozumění, na které mají nárok, ale především – jak jsme již zdůraznili – zakoušíme, že nikdo jiný nemůže tak jako oni přispívat k formování autentické kultury prevence a k vypracování způsobů, projektů, aktivit a rozhodnutí zaměřených na ochranu nezletilých a nejvíce zranitelných osob.

¹³ „Péče o lidi. Církevní úřady se zavázaly zajistit, že s těmi, kdo tvrdí, že byli zneužiti, i s jejich rodinami se bude zacházet důstojně a s respektem a nabídne jim zejména: a) přijetí, naslouchání a doprovázení i za pomoci specifických služeb; b) duchovní pomoc; c) lékařská, terapeutická a psychologická pomoc podle konkrétního případu“ (Apoštolský dopis papeže Františka ve formě *motu proprio* „*Vos estis lux mundi*“, Vatikán, 7. května 2019).

Poukazujeme na některé podmínky vnitřní disponibility pro to, abychom mohli lidem zraněným zneužíváním skutečně naslouchat, s vědomím, že jde o službu, která vyžaduje takt, přípravu a určitou způsobilost:

- Každého zraněného je třeba přijmout, naslouchat mu a doprovázet ho. Každý, kdo se dá k dispozici pro naslouchání, a každý služebník církve má povinnost přijímat bolest každé oběti především do svého srdce.
- Oběť musí být uznána jako osoba vážně zraněná, je třeba jí naslouchat s empatií a respektovat její důstojnost. Žádná z jejích bolestí by neměla být vystavena kritice, podceňování, posuzování a předsudkům. Jejím utrpení musí být poskytnuta důvěryhodnost; církev a každý z jejích služebníků ho musí cítit jako svoje.
- Ochrana, péče a podpora cest vedoucích ke zpracování traumatu a úsilí o spravedlnost musí být první touhou a první povinností církve vůči všem obětem zneužívání, což je třeba uznat jako jejich základní právo. Je důležité si uvědomit, že vinou vnitřní dynamiky zneužívání si ten, kdo ho utrpěl, prochází těžkostí odpustit i sobě samému. Na dlouhé cestě ke spravedlnosti má být povinností církve, pokud to okolnosti dovolí, dosáhnout okamžiku, kdy zneužívající přijde požádat oběť o odpuštění. Tento krok je nezbytnou podmínkou pro otevření cesty ke smíření.
- Od celého církevního společenství se žádá, aby pokorně sdílelo utrpení oběti a zároveň prosilo o odpuštění jménem toho, kdo zločin spáchal; cesta k usmíření se ve skutečnosti týká všech členů společenství, nejen oběti a toho, kdo ji zneužil.
- Úkolem každé diecéze je nabídnout oběti potřebnou a vhodnou podporu.
- V případech podezření na zneužití nebo u potvrzeného zneužití je v každém případě třeba ověřit, zda nejsou jiné potenciální oběti, které je třeba chránit.

5) PRO KULTURU KOMPLEXNÍ PREVENCE A PREVENCE PROSTŘEDÍ

Předcházet zneužívání jak ze strany obětí, tak i potenciálních zneuživatelů znamená:

- Udržovat živou pozornost církevního společenství vůči tomuto problému, seznamovat ho s ním a hovořit o něm korektně a jasně, aby si ho všichni uvědomovali.
- Identifikovat a signalizovat rizikové faktory v prostředí a u osob a zároveň aktivizovat ochranné činnosti.
- Navrhovat a monitorovat preventivní strategie, naznačovat způsoby a péči o vztahy, které je třeba mít ve vzdělávacích a formačních prostředích, vytvářet v prostředí podmínky, které činí toto místo a soužití v něm co nejbezpečnější a nezávadné.
- Vytvořit kodexy chování podle jednotlivých prostředí, výchovných rolí a povinností, od rekreačních a pastoračních prostředí až po oblast svátostnou a duchovní.
- Vždycky a všude klást do centra důstojnost a integritu lidské osoby, zvláště těch nejmenších a nejzranitelnějších.
- S ohledem na to se naučit vidět a rozpoznat jakékoli chyby, nedbalosti, povrchnosti. I z tohoto důvodu je důležité naslouchat těm, kteří byli zneužíváni (a případně také těm, kteří zneužívali); dávat prostor přímým zkušenostem těch, kdo zneužíváním trpěli nebo se ho dopouštěli, je nesmírně poučné pro porozumění problému a pro plánování účinné prevence.

- Cíleně a realisticky formovat všechny lidi, kteří jsou z důvodu své práce, poslání nebo služby součástí církevní vzdělávací a formační sítě tak, aby byli k problému všímaví a dokázali jej případně zvládat.
- Nechat si pomáhat externími odborníky, aby se do hloubky pochopila realita zneužívání v církvi, zajistila se maximální transparentnost a podpořila kultura, která chrání nezletilé a v podezřelých případech okamžitě jedná.
- Brát v úvahu vliv, jaký mají hromadné sdělovací prostředky a časté prohlížení pornografie na sociálních sítích na integrální vývoj dětí, dospívajících a mladých lidí, zejména v oblastech sexuality, afektivity a vztahových schopností; jejich vliv na kognitivní vývoj, na vnímání vlastního těla a sexuality, celkové vidění druhého v jeho celistvosti a důstojnosti jako muže a ženy a důsledky z toho vyplývající.
- Spolupracovat se všemi orgány společnosti pro podporu a rozvoj kultury ochrany a bezpečnosti nezletilých. Být podporovateli informačních a vzdělávacích iniciativ a programů ve všech diecézních složkách zaměřených na všechny kategorie lidí a aktivizovat je pro změnu mentality a kultury.
- V případě zneužívání v rodině, ve farnosti, v řeholním institutu, v církevní organizaci nebo v církevním hnutí je třeba vhodným způsobem postupně zapojit všechny, kdo jsou, byť i různým způsobem součástí této záležitosti, s přihlédnutím k jejich přirozenému právu na soukromí při zpracovávání toho, co se stalo. Tato pozornost není jen procedurální, ale je motivována faktem, že ke zneužití – jak zde bylo několikrát řečeno – nedochází pouze mezi dvěma nebo vícero lidmi, ale vždy v konkrétním prostředí, zneužívající osobou zmanipulovaném. Samotné prostředí bývá do dynamiky prováděného zneužívání přímo či nepřímo zapojeno.

1) POZORNĚJŠÍ A PEČLIVĚJŠÍ ROZLIŠOVÁNÍ

Za součást prevence sexuálního zneužívání je třeba považovat pečlivější zkoumání každého rozhodovacího kroku a neustálou všímavost při počáteční a trvalé formaci kandidátů kněžství a zasvěceného života.

Bude však také nutné rozšířit některá kritéria pro rozlišování a posuzování vhodnosti na všechny laiky, kteří z různého titulu spolupracují na vzdělávacích, sportovních a sociálně-zdravotních aktivitách spojených s církví.

Držíme-li se jako orientačního vodítka *Ratio fundamentalis* (2016) pro semináře, je důležité poukázat na některé konkrétní aspekty týkající se období prvního rozlišení a let služby bezprostředně následujících po vysvěcení. Každý vychovatel by podle své role měl být schopen rozpoznat zvláště důležité a rozhodující prvky, kterým je třeba při pečlivém rozlišování věnovat největší pozornost.

Bez nároku na předložení vyčerpávajícího schématu s přesnými údaji o konkrétních diagnostických kritériích pro tuto záležitost, která dosud není dostatečně vědecky reflektována, uvádíme dva aspekty problému: první je na rovině osobnosti a některých toho se týkajících významných oblastí; druhý se týká některých aspektů povahy spíše behaviorální, snadno detekovatelných jako potenciální šedé zóny.

2) STRUKTURÁLNÍ PROBLÉMY OSOBNOSTI

V tomto ohledu je vhodné si uvědomit, že v kněžské službě mohou mít poruchy osobnosti dopad na tři citlivé a choulostivé oblasti úzce související s dynamikou zneužívání: osobní hranice, moc a intimita. Zvláštní pozornost proto musí být už v předstihu věnována subjektům, které vykazují problémy ve třech výše zmíněných oblastech.

a) Jednotlivci, kteří mají zmatený a povrchní vztah ke své identitě a sexualitě a kteří ztratili smysl pro osobní hranice i hranice druhého a zasahují do prostorů, jež je jinak třeba respektovat.

b) Subjekty, které vnímají autoritu spojenou se svou životní nebo profesní rolí (a tedy také s kněžskou službou) kompenzačním způsobem chápaným jako moc nad druhými, zejména nad těmi, kteří jsou pro ně něčím méně než oni sami.

c) Lidé s nízkým sebevědomím a s malým smyslem pro vládlost, kteří mají tendenci pohlcovat toho druhého, ovládat nitro ostatních, včetně sexuality jako symbolu intimity toho druhého, a podmaňovat si jeho sensibilitu.

Tyto tři oblasti přesně odpovídají tomu, co papež František jasně odsoudil, když definoval trojí možnost zneužití: sexuální zneužití v pravém slova smyslu, zneužití spojené s mocí a zneužití spojené se svědomím a se sensibilitou toho druhého.

3) VŠEOBECNÝ PRINCIP ROZLIŠOVÁNÍ

Jako všeobecný princip je velmi důležité požadovat větší obezřetnost v kritériích pro přijímání do formačního procesu a poté pro připuštění seminaristů ke kněžskému svěcení a kandidátů zasvěceného života ke slibům.

Totéž se tím více doporučuje v případě kandidátů pocházejících z jiných seminářů nebo formačních domů, kteří opustili svou cestu nebo byli propuštěni; pravidlo, kterým se požadují přesné informace o důvodech odchodu nebo předchozích propuštěních, musí být plně respektováno. Je zřejmé, že výpovědi samotného subjektu o sobě a o možných obtížích na cestě jeho povolání nelze považovat za dostatečné.

Povinnou pozornost a opatrnost je třeba věnovat osobám pocházejícím z jiných zemí světa a těm, kteří žádají o vstup ve zralém věku, a všeobecně tam, kde jsou informace o předchozím životě méně dostupné.

4) INDIKACE TÝKAJÍCÍ SE CHOVÁNÍ

Vycházejí z oblastí, které jsou u osobnosti zneužívatele naznačeny jako obzvláště problematické, uvádíme nyní určité indikace týkající se postojů a chování, jež by mohly být nápomocné při rozlišování v kterémkoli okamžiku formační cesty, při počátečním přijetí i v různých fázích formace a poznávání povolání.¹⁴

a) Zmatený vztah k vlastní identitě a sexualitě

Některé alarmující signály naznačující tento strukturální problém, které mohou vést k dynamice potenciálního zneužívání:

- Aproximativní sebepoznání, téměř strach z uchopení pravdy o sobě, jež je zjevný i z kontrastu mezi tím, co si člověk o sobě myslí a říká, a tím, jak se projevuje v konkrétním životě a v chování, i v tom, že vede určitý způsob tajného života, kam nemá nikdo přístup.
- Neschopnost rozpoznat a přijmout rozdílnost věku, pohlaví, citů a názorů ..., spolu s tendencí připodobňovat druhého k sobě a stírat hranice mezi já a ty.
- Malý smysl pro přátelství a pro stabilní a věrný vztah s druhým nebo opačná tendence k vlastnění druhého.
- Málo jasný a ambivalentní vztah k sexualitě své i druhých, často spojený s minulými traumaty, s nimiž se nikomu nesvěřil a tím méně je integroval.
- Tendence k překračování své role a vlastní kompetence a nedodržování rezervovanosti a soukromí.
- Podivná smělost při ospravedlňování vlastních přestupků s následnou malou morálně-kající citlivostí, absence lítosti a pocitu viny (tím méně vědomí hříchu), naříkavost, nedostatek empatické schopnosti rozpoznat následky toho, co bylo způsobeno případné oběti, a konkrétní neschopnost požádat o odpuštění.

b) Autorita jako moc

¹⁴ Některé z diagnostických indikací, které navrhuje v této tříčlenné artikulaci, odkazují jedna na druhou a zdánlivě se opakují, ale to je dáno faktem, že totéž chování lze spojit s každým ze tří strukturálních problémů zneužívatele: se zmateným vztahem k vlastní identitě, s nesprávným chápáním autority nebo s nízkým sebevědomím.

S tímto procesem souvisí několik problémů, které pomalu transformují autoritu kněze v moc. Je to jako dynamika korupce, která deformuje identitu osoby a projevuje se tomu odpovídajícími formami a způsoby výkonu moci, zejména vůči nejzranitelnějším lidem.

Jde o následující:

- Více či méně relevantní úsilí o úspěch skrze uplatnění moci a nadvlády.
- Vnímání identity zaměřené spíše na svou roli, na vlastní talenty anebo na souhlas získaný od ostatních, jako kdyby identitu člověka měly definovat jeho výsledky a úspěchy.
- Hluboký a skrytý pocit méněcennosti, který vede k vyhýbání se vztahům s vrstevníky nebo k bezvýznamným a povrchním vztahům s nimi, bez jakéhokoli emocionálního zapojení, s následnou přitažlivostí ke vztahu s lidmi podřízenými, kde se cítí bezpečněji, a se submisivním a líbivým postojem a vůči autoritě.
- Tendence spojovat kněžství a moc či spíše vázat pocit méněcennosti na sen o dominanci, tendence zdůrazňovat své vlastní ústřední postavení ve vztazích (využívat k tomu kněžskou úlohu), vnucovat se s neomaleností a arogancí při argumentaci více či méně zkreslené (včetně teologické a duchovní) a manipulovat druhými lidmi i skutečností.
- Obtížné uvědomění si potřebnosti druhého, důvěryplné otevřenosti, konfrontace s druhým, odevzdávání se do rukou druhého (od duchovního vůdce až po samotného Boha), přijímání a uplatňování bratrské nápravy jako nástroje pro růst, zlepšování a konverzi.
- Tendence k uměle spiritualistickému vidění skutečnosti a vlastního chování, aby se zakryly vlastní rozpory; snaha prezentovat se před druhým jako směrodatná osoba, moudrý člověk, spolehlivá duchovní postava; ospravedlňovat se prostřednictvím ideologicky reinterpretovaných teologických a duchovních konceptů.
- Alergie na radikalismus ideálu a následná průměrnost v životě evangelních hodnot, odmítnutí všeho, co v každodenním životě vyžaduje zvláštní námahu a úsilí.
- Zmatenost mezi autentickým vnímáním sebe sama a potřebou vnucovat se druhým, mezi stabilní / pozitivní identitou a vítězivou soupeřivostí s následnou přecitlivělostí na jakýkoli druh kritiky vůči sobě samému.

c) Problémy spojené s nízkým sebeoceňováním

Problémy spojené s podceňováním velmi často vyplývají ze subjektivního kontrastu, víceméně vědomého, mezi teologickou identitou kněze nebo zasvěcené osoby (obvykle teoreticky dobře definovanou) a hledáním sebeocenění také v aspektech pastorační, vnímaných jako uspokojující obraz sebe sama (jako je určitá sláva a viditelnost, úspěch a kariéra, potřeba pozitivních výsledků a ocenění od druhých ...). Tato nekonzistence má těžké dopady na vztahový život, ve kterém ten druhý nabývá na důležitosti a je vyhledáván do té míry, v níž u daného subjektu uspokojuje takovýto obraz a potřebu úcty. Z toho plyne tendence vlastnit druhého, nějakým způsobem ho používat pro své vlastní účely a pohlcovat ho manipulováním jeho intimitou a sexualitou, což je znak vážných poruch ve vnímání a prožívání vlastní intimity. V této oblasti jsou signálem následující postoje:

- Tendence vytvářet selektivní a exkluzivní vztahy, jedny upřednostňovat a druhé přehlížet, někdy i radikálním způsobem.
- Tendence žít vztahy, které jsou zajímavé a fungují podle toho, co člověk potřebuje nacházet u druhého; vidí jako své právo požadovat od něj to, co mu chybí, počínaje úctou k sobě (viz různé

formy oddanosti ke své osobě, závislost na ni jako by byla v centru života mnoha lidí, stále poukazování na vlastní osobu ...).

- Obtíže při týmové spolupráci s různými pastoračními institucemi a s jinými osobnostmi majícími autoritu (duchovními i laiky), s obtížemi přinášet svůj vlastní příspěvek a setrávat přitom v druhé linii, těžkosti při zvládnání a řešení konfliktů, při komunitním rozlišování s obtížemi uznat kvalitu názoru ostatních (nebo ji připustit jako lepší než vlastní), těžko docházet ke konsenzu a hledat / nacházet kompromisy.
- Neschopnost být empatický, nezpůsobilost respektovat pocity a citlivost těch, kteří se přibližují a naslouchají, trpět spolu s těmi, kteří trpí, všímat si utrpení, které mohlo být někomu způsobeno, cítit zodpovědnost za druhého a vzít ji na sebe, mít jemnost a citlivost vůči ‚nejslabším‘.
- Všeobecná povrchnost člověka na úrovni emocionálního života, téměř neschopnost (nebo strach) hluboce se radovat a trpět, zakoušet lásku a soucit a následně cítit potřebu, aby ostatní zvenčí nějakým způsobem aktivovali jeho omezené emocionální zdroje.
- Tendence být pasivní, stěžovat si nebo se cítit jako oběť a nemít schopnost vyjádřit uznání a vděčnost.
- Hledání kompenzací ve virtuálním světě; nutkavé používání internetu, vyhledávání (dětských) pornografických stránek, návyky v tomto smyslu žité bez zvláštních morálních výčitek, zejména bez uvědomění si postoje bezohlednosti (zneužívání) vůči druhému a jeho tělu a považovat ho za obyčejný objekt a nástroj pro vlastní uspokojení.
- Chování, které prokazuje preferenci pro svět dětí, kde lze snadněji dominovat, svůdné postoje a způsoby, dvojznačné zprávy s podtextem otevřeně nebo skrytě sexuálním.

5) FORMAČNÍ PROCESY A VÝVOJOVÉ UZLY

Je proto nutné navrhnout takové způsoby výchovy, které by se u subjektů konkrétně zaměřily na vytvoření pevného obsahu jejich identity. Pevného, protože je postaven na pevné skále lásky přijaté od Boha a z jeho povolání. Pevného v jistotě jeho positivity, která člověku umožňuje rozpoznat i své vlastní negativní stránky, trpět svými vlastními rozpory a neúspěchy ve vztahu k lásce, kterou obdržel. Pevného do té míry, že vede člověka k samostatnosti, bez nutnosti opírat se o ostatní, používat je a poté je zneužívat nebo vstupovat do prostorů ostatních lidí. Autentický obsah identity člověka také znamená mít správnou sexuální identitu a identifikaci, aby mohl žít svou vlastní mužskost či ženskost jako zdroj, a ne jako problém.

Taktéž je nutné formovat u mladých kandidátů kněžského svěcení a zasvěceného života autentický smysl pro onu specifickou evangelní autoritu, kterou je autorita služby a soucítění, autorita toho, kdo dává svůj život službě druhým a je svobodný pro přijetí do svého srdce bolesti těch, kdo trpí. Vzorem je Ježíš, jehož autorita je vzdálena od jakékoli formy moci a byla uznávána prostými lidmi, kteří se s ním setkali a jejichž zakoušené utrpení přijímal do svého srdce.

Je zapotřebí věnovat velkou pozornost tomu, aby se zabránilo nebezpečnému propojení mezi pocitem méněcennosti (často nevědomým) a potřebou jeho kompenzace ovládnutím druhých (častým původcem zneužívání).

Práce na identitě subjektu je důležitá a nepostradatelná, protože pouze ti, kteří objevili svou vlastní pozitivitu a dokážou ji integrovat do zranitelnosti, jež je vlastní každému z nás, mohou respektovat

neredukovatelnou jinakost toho druhého, uznat jeho důstojnost, pocítit jeho tajemnou posvátnost, cítit se zodpovědnými za jeho seberealizaci ve skutečné svobodě a jinakosti. Mladý muž na cestě k zasvěcení a ke kněžství si musí být vědom, že nikterak není vlastníkem lidí, které mu Bůh svěřuje, těch malých, které mu jeho rodiče dávají, protože mu důvěřují, ani těch, kteří se mu svěřují. Je povolán znovu odevzdat všechny tyto lidi zpět do velkých rukou Otce.

6) INTEGRACE SEXUALITY

Během období počáteční formace je v rámci dialogů při doprovázení dobré realisticky a upřímně sledovat afektivně-sexuální historii člověka, rozpoznat ambivalence i neadekvátní afektivní a emocionálně-impulzivní postoje. Je také důležité diagnostikovat případná utrpená zranění a násilí, jejichž následky se stále uplatňují na psychologické a duchovní úrovni; tato traumata nebo obtížné události se mají přijmout jako dramatická součást vlastní historie, jako něco, co patří k ní i k tajemství vlastního já a co tedy nelze ignorovat nebo zapomenout, vyloučit nebo zrušit.

Lze naopak na ni pohlížet jako na historii, kterou je možno vykoupit a která může vstoupit do dějin spásy skrze snahu dávat smysl tomu, co nemá smysl; například rozhodnutím prožívat vzpomínku na svou vlastní ránu jako na zkušenost, která dnes umožňuje lépe porozumět a efektivněji pomáhat těm, kdo zažili stejné drama („transformace rány ve výdech ulehčení“); nebo se snažit o smíření s tímto úsekem zraňující historie, až po odpuštění nebo snahu o odpuštění tomu, kdo byl jejím autorem.

Na cestě formace je práce pro integraci minulosti a jejích nevyhnutelných incidentů v každém případě zásadní; to, co není integrováno, se ve skutečnosti stává činitelem rozkladu a nadále narušuje život a zraňuje srdce.

7) POZITIVNÍ ZNAKY INTEGRACE SEXUALITY

Kromě toho, co již bylo řečeno o integraci zranění, doplňujeme tento nezbytný proces o některé znaky.

Základním znakem integrace je umění rozpoznat ve své vlastní historii, ať už to byla jakákoli, především lásku přijatou na počátku nebo objevenou a prožívanou později; tu lásku, která vždy převyšuje svůj opak (rány života) a není úměrná vlastním zásluhám nebo „štěstí“ mít dokonalou nebo téměř dokonalou rodinu. Je to láska, která pochází od Boha, z doby ještě před počátkem našeho života; má rovněž mnoho lidských zprostředkovatelů a umožňuje, abychom dali svůj život Bohu a ostatním jako pokorný a nezbytný pokus odpovědět na přijatou lásku. Nikdo si nemůže autenticky zvolit celibát pro Království, ani nikdo nemůže být připuštěn k vysvěcení nebo ke slibům, pokud nezískal dvě jistoty, které činí člověka citově svobodného: jistotu, že je milován odvědy a navždy; a jistotu, že bude moci milovat navždy (viz 1 Kor 13,1-8). To je prioritní kritérium; počáteční formace by měla u každého budoucího kněze nebo zasvěcené osoby „zformovat“ právě tyto dvě jistoty.

Další známkou integrace je správné prožívání vztahu se svým mužským a ženským tělem, znalost erotických impulzů a sexuálních a emocionálních potřeb jako součásti lidské Bohem stvořené přirozenosti, ale také potřeba naučit se nezávislosti na pocitech, které s nimi souvisejí, a zvládat je integrací do svého povolání.

Dobrou úroveň integrace prokazují ti, kdo realisticky a objektivně vnímají sexualitu a onu ‚gramatiku‘, která umožňuje chápat ji jako drahocennou energii, jež otevírá člověka ke vztahům (proti jakékoli formě autoerotiky) a respektuje ostatní jako někoho jiného, než jsem já (proti jakékoli formě

připodobňování druhého sobě); dovoluje postavit se před druhého s postojem komplementarity a vzájemnosti; žít díky ní vztahy stále nové a plodné.

Integrace sexuality zahrnuje schopnost vnímat, žít a vyjadřovat své pocity, ale ještě předtím porozumět jejich příčinám, potřebám, na nichž spočívají, jejich očekáváním a požadavkům, aby byl člověk schopen rozpoznávat infantilní nebo adolescenční postoje a při zvládnutí vlastní citovosti a afektivity se jim vyhýbat.

Zralou integraci vlastní sexuality dokazuje také schopnost, typická pro dospělého, převzít odpovědnost za ostatní, zejména nezletilé a zranitelné subjekty, prožívat různé role také s nezbytnou afektivní a emocionální spoluúčastí, zvládanou s inteligencí a respektem.

Další známkou afektivně-sexuální zralosti je svoboda vstupovat do vztahů s respektem, zejména k lidem opačného pohlaví, posilovat dynamiku komplementarity a vzájemnosti, a tak se učit dávat a přijímat, milovat a být milován a vyhýbat se jakémukoli postoji nadřazenosti a soběstačnosti.

A konečně, dobrá integrace sexuality zahrnuje schopnost harmonicky prožívat pocity něhy, empatie, sdílení a zájmu o druhého. Neomezovat náklonnost a blízkost jen na ty, ke kterým se pociťuje přitažlivost pouze lidským instinktem, ale naučit se milovat ty, kdo žijí s rizikem, že se nebudou cítit milovaní. Uvádět to vše do souladu s vlastní identitou vychovatele a svědka Boží něhy, abychom milovali podle jeho srdce a s jeho svobodou.

8) CELIBÁT PRO KRÁLOVSTVÍ A KVALITA VZTAHŮ

Při volbě čistoty pro Království se také jeví jako důležité věnovat pozornost kvalitě vztahů. Celibát je totiž výrazem ústředního místa dávaného Ježíšovi v životě celibátníka, jako v poli objeveného a žárlivě střeženého pokladu jeho srdce, jako lásky, která každý zlomek života a lásky naplňuje světlem a významem.

Mladý dospělý, který se rozhodne pro celibát pro Krista, musí pochopit, že jeho volba zahrnuje odpovídající styl života ve vztazích. Úkolem vychovatele je představit tento styl jako normu lidského života, která je inspirována způsobem Boží lásky.¹⁵

Je to styl toho, kdo

- žije a musí žít mnoho vztahů, ale dává přitom dobrý pozor, aby se nikdy nedostal do jejich centra, protože centrum patří Bohu; on, žijící v panenství pro Království, musí zůstat v ústraní, aby ten, kdo jej miluje, mohl zakusit, že je milován Bohem, a k Bohu se obrátit;
- rozhodl se a rozhoduje se, že z těla neudělá místo a důvod setkání, protože tímto místem a důvodem je srdce Boží a touha po lásce k němu; naučí se tedy střídmosti ve svých gestech, což mu umožňuje procházet kolem druhého delikátně, dotýkat se ho bez jakékoli dotěrnosti a při respektování jeho hranic;
- naučí se respektovat pocity a citlivost druhého jako ten, kdo zaměřuje veškerou pozornost na to, aby druhému nezpůsobil žádné rozrušení a utrpení; jako ten, kdo nejen bere v úvahu své vlastní

¹⁵ K tématu vztahového stylu se vrátíme širším a členitějším způsobem v příštím sešitku o počáteční formaci, a především v sešitku o trvalé formaci. Zde však nemůžeme nezmínit alespoň obecnou zásadu (povinnost školitele čelit tomuto problému přesnými indikacemi) a některé podstatnější aspekty typické pro tento styl chování.

pocity a kritéria úsudku, ale učí se realisticky rozpoznávat, jak a kde začíná nejen morální zneužití, ale ještě předtím psychické a mocenské zneužívání osoby, citlivosti a intimity někoho jiného;

- neustále se snaží spojovat dvě lásky, které se navzájem odrážejí jedna v druhé: miluje Boha lidským srdcem (tedy intenzivně, ale také se svými slabostmi a ranami) a miluje člověka (zejména toho nejzranitelnějšího) božským srdcem nebo takovým, jež je Božímu stále podobnější.

Kdokoli si volí celibát pro Království, tomu se také musí dostávat pomoci jak žít tyto hodnoty různými způsoby, spojenými s volbou panenství a s jeho vyjádřením: ve schopnosti být skrze celibát svědkem nekonečné žízně lidského srdce po lásce, kterou může uspokojit pouze Bůh, ale také rozeznat a docenit obdrženou lásku, být i v nejistých lidských záležitostech, a cítit se jí uspokojen; ve svobodě konkrétně se s úctou a jemností starat o lidi; ve věrnosti a transparentnosti při správě majetku; v nezištném nasazení pro ty nejskromnější a nejskrytější služby; v odvaze riskovat pro spravedlnost a evangelní svědectví.

Uznání charismatického daru celibátu lze dosáhnout tehdy, když se dojde k uspokojivé emoční vyrovnanosti a stabilitě, jež je plodem cesty k pravdě o sobě samém; to člověku umožňuje svobodnou a odpovědnou volbu, udržování pravidelné konfrontace s duchovním vůdcem, který toto vše ověřuje beze spěchu a okem schopným důkladného prozkoumání a v případě nutnosti využívá nejen tradičních formačních rolí, ale i specifických kompetencí, zejména psychologicko-pedagogické povahy.

Dobrá a trvalá integrace sexuality při žití volby a daru celibátu dnes není vůbec považována za samozřejmost; je k ní třeba určité doby, aby se dosáhlo odpovídající stability, což vyžaduje nepřetržitou práci. Nestačí momentální úmysl, přesvědčení, nadšení a vůle, ale je třeba také vytrvalosti v každodenních maličkostech, trpělivosti se sebou, jistoty, že Bůh je větší než naše srdce a že je první, kdo miluje člověka, odvahy reagovat stále novým způsobem na lásku, která miluje a povolává způsobem stále novým.

9) TRVALÁ FORMACE¹⁶

V této oblasti je třeba věnovat velkou pozornost trvalé formaci, prováděné různými způsoby a podle věku, ale v každém případě poskytované všem. Emocionálně-sexuální energie prochází v průběhu života různými vývojovými fázemi, které mohou vytvářet problémy u těch, kdo se pohlavního života navždy vzdali; fenomén zneužívání může totiž zahrnovat všechny věkové kategorie. Je normální prožívat potíže v tak ambivalentní oblasti, jakou je oblast afektivně-sexuální.

a) Na individuální rovině

Je proto podstatné, aby kněz a řeholník nebo řeholnice měli v kritické situaci k dispozici adekvátní konfrontaci a pomoc nejen na duchovní a morální rovině, ale také na úrovni psychologické a v případě potřeby i psychoterapeutické, a tak mohli pozitivně zvládat a žít vývojové kroky afektivně-sexuální integrace.

Ale všeobecně a bez čekání na krizi a tím méně na pád je důležité, aby ti, kteří se zasvětili v panenství, měli svého vůdce, staršího bratra ve víře a na učenické cestě, směrodatnou a kompetentní osobu,

¹⁶ Jeden z našich sešitků bude věnován tomuto tak důležitému tématu, avšak často diskrétně absentujícímu v našich projektech, po němž se spíše volá, než že by se uskutečňovalo.

kteřá ví, jak přijmout jeho prožitky a naslouchat jeho životní zkušenosti z minulosti a přítomnosti. Člověka, který by byl schopen odhalit zejména ty signály obtíží, které se nejspíše týkají afektivity a sexuality, ale také dalších oblastí: neukázněného plánování času a / nebo peněz, vztahů, které mohou být nejednoznačné, úkolů přijatých nebo odmítnutých po velmi subjektivním a ukvapeném zvážení, určitého nepořádku v každodenním životě, poklesu nadšení, skrytých a neznámých oblastí života, které jsou často zamlčovány, centra života a zájmů, které se ve skutečnosti, i když nepostřehnutelně, posouvají mimo identitu povolání, lží a signálů dvojího života, rozkladu a fragmentace svědomí ...

Dnes již nestačí vytrvat jako dříve ve volbě celibátu a panenství opakovaně jednou provždy se stejnými motivacemi a žít ji se stejnými modalitami, ale je nutné – jak jsme právě zmínili výše – být věrní a schopni každý den kreativně a novým způsobem reagovat na stále nové a často neočekávané výzvy Boží lásky.

Pokračující formací je právě tato svoboda, která se každý den obnovuje a znovu motivuje k volbě, díky níž je umožněno objevování nebývalých krás, až do té míry, že u těch, kdo se rozhodli zcela patřit Bohu, vzbuzuje hlubokou a rostoucí radost.

b) Na skupinové rovině

Bude velmi důležité explicitně se zabývat tématy sexuálního zneužívání a všemi jeho důsledky na probíhajících formačních setkáních s diecézními kněžími a řeholními komunitami, přičemž je třeba mít při jejich řádném plánování na paměti i jiné dimenze zneužívání (kromě sexuálního), a tedy i způsob porozumění a žití různých forem předsednické role kněží, jejich autority a moci, smyslu pro službu jako ústřední kvality kněze, vztahů a přátelství, chudoby a střídmosti života, antropologické dimenze spojené s mužskostí nebo ženskostí, blízkost a odstup při doprovázení, služba svátostí, vzdělávací a pomocné vztahy, komunikace a používání webu atd.

Bude nutné rozeznat a napravit styl a kvalitu vztahů, abychom se vyhnuli pasti klerikalismu, tak jasně popsané v *Ratio Institutionis Sacerdotalis*: „Posedlost vnějškovým dojmem, domnělá doktrinální nebo disciplinární jistota, narcismus a autoritářství, ambiciózní sebeprosazování, péče o pouhou vnějškovost a okázalost liturgických úkonů, vychloubačnost, individualismus, neschopnost naslouchat druhému a kariérismus každého druhu.“¹⁷

c) Životní styl

Podle některých výzkumných studií o případech zneužívání většina kněží zapojených do sexuálního zneužívání začala zneužívat nezletilé v době mezi pěti a deseti lety po vysvěcení.¹⁸ I z tohoto údaje lze s dostatečnou jasností odvodit, že celibát sám o sobě se nejeví jako faktor vedoucí ke zneužívání, ale je jím nevhodný způsob, jímž se žije kněžské nebo řeholní povolání, pokud se nepečuje o trvalou každodenní formaci. Je to jako životní styl, který pomalu vzdaluje celibátníka pro Království od pokladů jeho života nebo od jeho centra a vede ho tam, kam by si nikdy nepomyslel, že by se mohl dostat, totiž daleko od sebe samého, k vytváření a využívání příležitostí pro uvolnění a kompenzaci svých instinktů.

¹⁷ Dar kněžského povolání. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, č. 42, 8. prosince 2016.

¹⁸ Pro tuto oblast zatím nemáme žádný skutečný vědecký výzkum. Podle dalších zkoumání by se první zneužití mělo odehrát ve věku kolem 38 let. K tomuto tématu se vrátíme v sešitku o trvalé formaci.

Z tohoto důvodu jsou všichni v církvi, nejen její institucionální orgány, povoláni k promýšlení konkrétních programů trvalé formace, odvážných nových iniciativ a cest, časů a prostorů pro dialog, sdílení a reflexi o neustálém kriticko-kreativním hodnocení a revizi cesty povolání a o možnostech pastoračního dohledu na individuální i komunitní úrovni.

Jsme si přitom realisticky vědomi toho, že v tomto ohledu nemáme skutečnou tradici ani teoreticko-praktické vzory, ale také víme, že nadále nemůžeme ponechávat tuto oblast péče neřešenou. Sexuální zneužívání je ve skutečnosti důsledkem nejen nedostatku počáteční formace, jak si spontánně můžeme myslet, ale také a možná především důsledkem podstatné absence formace trvalé.

d) Není-li trvalá formace, existuje trvalá frustrace

Opakem trvalé formace, a to je třeba říci velmi jasně, není jen absence určitého dobra, jakkoli důležitého, nebo nějaká nevyužitá příležitost. Je to nejen ne-formace, ale situace ještě horší, typická pro ty, kdo ztratili chuť do života a svého povolání; pokud neprobíhá trvalá formace, nastane nebo již nastala trvalá frustrace. A frustrací v životě apoštola nebo zasvěceného člověka je právě situace vnitřní prázdnoty, pocitu všeobecné marnosti, ztráty chuti pro to, co dělá, pocit tísně a únavy při vykonávání své povinnosti (nebo její vykonávání pouze pro tuto povinnost), opuštění cest vedoucích k pravdě a kráse, ztráta chuti hledat pravdu a doprovázet nějakého mladšího bratra při jejím hledání, jak tomu bývá při apoštolském poslání.

Tam, kde dojde k frustraci, nevyhnutelně, byť i skrytě, se spustí onen proces, o němž jsme hovořili, který rozvrací smysly a sensibilitu, touhy a chutě vnitřního člověka a vede k oněm bezúspěšným kompenzacím, jež hyzdí život a zrazují identitu povolání u toho, kdo doprovází, i kdo je doprovázen.

PUBLIKACE VYŠLA PÉČÍ NÁRODNÍ SLUŽBY PRO OCHRANU NEZLETILÝCH PŘI ITALSKÉ BISKUPSKÉ
KONFERENCI

GRAFIKA: WWW.OTTAVIOSOSIO.IT